

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ  
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

До захисту допустити:

Завідувач кафедри

\_\_\_\_\_ Олена БРЕЖНЄВА

«\_\_» \_\_\_\_\_ 2021 року

**«ФОРМУВАННЯ ПРИРОДОДОЦІЛЬНОГО СВІТОГЛЯДУ СТАРШИХ  
ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ПРИРОДОЗНАВЧОЇ КАЗКИ»**

Кваліфікаційна робота

здобувача вищої освіти другого

(магістерського) рівня вищої освіти

освітньо-професійної програми

«Дошкільна освіта»

Семенець Анастасії Вадимівни

Науковий керівник:

Брежнєва О.Г., доктор педагогічних

наук, доцент, завідувач кафедри

дошкільної освіти

Рецензент:

Рейпольська О.Д., доктор педагогічних

наук, доцент Інституту проблем

виховання НАПН, завідувач

лабораторії дошкільної освіти та

виховання

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою \_\_\_\_\_

Секретар ЕК \_\_\_\_\_

«\_\_» \_\_\_\_\_ 2021 року

## ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1.....	9
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДО-ДОЦІЛЬНОГО СВІТОГЛЯДУ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ПРИРОДОЗНАВЧОЇ КАЗКИ.....	9
1.1 Теоретичне обґрунтування природо-доцільного світогляду дошкільників як психолого-педагогічна проблема.....	9
1.2 Теоретико-методичний аналіз засобів формування природо-доцільного світогляду дітей старшого дошкільного віку.....	18
1.3 Природознавча казка як ефективний засіб формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників.....	31
Висновки до розділу 1.....	37
РОЗДІЛ 2.....	39
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПЕРЕВІРКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДОЗНАВЧОЇ КАЗКИ У ФОРМУВАННІ ПРИРОДО-ДОЦІЛЬНОГО СВІТОГЛЯДУ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	39
2.1 Стан досліджуваного питання в практиці роботи закладів дошкільної освіти.....	39
2.2 Зміст і методика експериментальної роботи з формування природо- доцільного світогляду старших дошкільників засобами природознавчої казки .....	51
2.3 Результати дослідження з формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників засобами природознавчої казки.....	72
Висновки до розділу 2.....	79
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83
ДОДАТКИ.....	91

## ВСТУП

**Актуальність теми дослідження.** Вдосконалення дошкільної освіти шляхом впровадження компетентнісного підходу потребує нового змісту в навчанні і вихованні та нових підходів до формування природо-доцільного світогляду у дітей старшого дошкільного віку.

Необхідність екологічного виховання тісно пов'язана зі світовою екологічною кризою, причина якої криється у діяльності людини та її антропоцентричній свідомості. Основи екологічної культури, самосвідомості та ставлення особистості до світу природи закладаються саме у дошкільному дитинстві, що доводить необхідність використання цього сензитивного періоду для екологічного виховання дитини.

У таких державних документах як Закон України «Про освіту» та Базовому компоненті дошкільної освіти України приділяється велика увага екологічному вихованню дошкільників. Зокрема, в освітній лінії «Дитина в природному довкіллі» наголошується на необхідності розвитку у дитини емоційно-ціннісного та відповідального екологічного ставлення до природного довкілля; визначаються завдання формування елементів екологічного світорозуміння, екологічної вихованості, реалістичних уявлень про явища природи, практичних умінь дбайливого ставлення до її компонентів [1].

Базовий компонент дошкільної освіти орієнтує сучасних фахівців дошкільного профілю у виборі завдань та змісту роботи з дітьми таким чином, щоб не просто «озброювати» дитину певними знаннями, а відкривати перед нею «науку життя», яка допоможе сформувати творчі здібності та відповідальність за власні вчинки. Відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти до завершення дошкільного періоду у дитини мають бути розвинені елементи екологічної вихованості, світорозуміння та позитивне емоційно-ціннісне ставлення до світу природи [1, с. 11].

Вплив природи на розвиток дітей дошкільного віку вивчали такі видатні педагоги як Я. Коменський, Дж. Локк, Й. Песталоцці, С. Русова, Ж.Ж. Руссо, В. Сухомлинський, К. Ушинський та Є. Фльоріна. Сучасні дослідники цієї проблеми, такі як С. Дерябо, Г. Пустовіт, В. Ясвін, Г. Беленька, З. Плохій, С. Бондар, Н. Глухова, Т. Науменко, О. Половіна, та С. Шмалей у своїх публікаціях визначають природно-екологічну компетенцію дошкільника як складову життєвої компетентності дитини, що становить конкретні знання про природу та природо-доцільну поведінку, а також позитивне емоційно-ціннісне ставлення до природи.

Також, вони зазначають, що основи екологічного виховання закладаються саме у дошкільному дитинстві, а екологічна свідомість виступає головним показником екологічної культури, формування засад якої і є головним завданням екологічного виховання дітей дошкільного віку. Екологічні знання, на думку науковців, мають стати тими засобами, які будуть мотивувати поведінку дитини та використовуватися нею у повсякденному житті.

Фізіологічні та психологічні особливості дитини не дозволяють перевантажувати її когнітивну сферу, бо дитина, як зазначав К. Ушинський, «мислить формами, образами, фарбами, звуками», тому здатна до сприйняття та систематизації знань через певні образи.

Яскраві образи у поєднанні з пізнавальною інформацією втілюються у казках. Педагоги, психологи та лінгводидакти вважають казку дієвим засобом впливу на дитину, з допомогою якого здійснюється виховання і який використовується для розвитку різних сторін особистості.

Про використання казки як засобу екологічного виховання писали такі педагоги-класики як В. Сухомлинський та К. Ушинський, а пізніше О. Аматыєва, В. Андросова, Н. Виноградова, Л. Гурович, О. Запорожець, О. Петрова, Д. Соколова, Л. Стрелкова, Л. Фесюкова та інші дослідники. Комплекс питань, який пов'язаний з вибором змісту роботи, форм, методів та прийомів

ознайомлення дошкільника з літературою природознавчого змісту висвітлено в працях А. Богуш, Н. Гавриш, Г. Беленької, А. Карнаухової, М. Машовець, Т. Науменко, О. Половіної та інших вчених. Особливості сприймання дітьми змісту художніх творів розкрито в дослідженнях психологів О. Запорожець, Д. Ельконіна, О. Никифорової й інших.

Як стверджує Г. Беленька, нині казка посідає гідне місце серед засобів і способів виховання дітей дошкільного віку. Авторка вважає, що для дошкільників є цікавими казки природознавчого змісту. Цікавою є сама форма пізнання – через уяву і фантазію і звичний, але дискантний світ природи постає перед дітьми у іншому несподіваному аспекті: чуттєвому, таємничому, емоційно – забарвленому [3, с. 19].

Саме актуальність проблеми екологічного виховання в дошкільному дитинстві, потребами і станом практики розвитку екологічного виховання, можливістю і необхідністю формування у старших дошкільників екологічних уявлень як основи екологічного виховання зумовили вибір теми дослідження **«Формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників засобами природознавчої казки»**.

**Мета дослідження:** теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови ефективного формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників засобами природознавчої казки.

**Об'єкт дослідження:** процес формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників.

**Предмет дослідження:** педагогічні умови формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників засобами природознавчої казки.

**Гіпотеза:** формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників буде ефективним за наступних педагогічних умов:

- 1) організація інтерактивного розвивального середовища ЗДО як поля з набуття старшими дошкільниками природознавчого досвіду;

- 2) впровадження моделі формування природо-доцільного світогляду засобами природознавчої казки на засадах інтеграції;
- 3) готовності вихователів до реалізації завдань з формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників засобами природознавчої казки.

Відповідно до мети і гіпотези дослідження було визначено наступні **завдання:**

1. Проаналізувати у теорії та практиці проблему формування природо-доцільної світогляду старших дошкільників. Визначити ключові терміни і поняття в полі досліджуваної проблеми.
2. Визначити критерії, показники та рівні сформованості природо-доцільного світогляду старших дошкільників.
3. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників.

**Методи дослідження.** Для розв'язання поставлених завдань, досягнення поставленої мети та перевірки гіпотези було використано наступні **методи дослідження:** *теоретичні:* аналіз і систематизація психолого-педагогічної, наукової літератури з проблеми дослідження, визначення основних понять – «екологічна компетенція», «природо-доцільний світогляд»; синтез, узагальнення і систематизація отриманих даних, порівняння, класифікація, абстрагування, конкретизація наукової інформації щодо формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників засобами природознавчої казки; *емпіричні:* діагностичні (спостереження, бесіди); *праксиметричні:* аналіз сформованості природо-доцільного світогляду старших дошкільників; *статистичні:* опрацювання отриманих експериментальних даних.

**Методологічною основою дослідження стали** теоретичні положення про природо-доцільну компетенцію дитини як складову її життєвої компетентності (С. Дерябо, Г. Пустовіт, В. Ясвін, Г. Беленька, З. Плохій, С. Бондар, Н. Глухова,

Т. Науменко, О. Половіна, та С. Шмалей), вибір зміст роботи, форм, методів та прийомів ознайомлення дошкільника з літературою природознавчого змісту (А. Богуш, Н. Гавриш, Г. Беленька, А. Карнаухова, М. Машовець, Т. Науменко, О. Половіна) та використання казки як засобу екологічного виховання (О. Аматыєва, В. Андросова, Н. Виноградова, Л. Гурович, О. Запорожець, О. Петрова, Д. Соколова, Л. Стрелкова, Л. Фесюкова).

**Експериментальною базою дослідження** стали заклади дошкільної освіти «Ясла-садок №159 «Веселка» та «Ясла-садок №165 «Катруся» Маріупольської міської ради Донецької області. В експерименті брали участь діти старшого дошкільного віку (всього 52 особи), з яких було сформовано контрольну (КГ) (ЗДО №165) та експериментальну (ЕГ) (ЗДО №159) групи по 26 осіб у кожній. Дослідження проводилося протягом 2020-2021 років і охоплювало 4 етапи науково-педагогічного пошуку.

**На аналітико-пошуковому етапі** (вересень-листопад 2020 року) вивчено психолого-педагогічну та наукову літературу з теми дослідження; визначено мету, предмет, об'єкт, гіпотезу та завдання дослідження.

**На аналітико-констатувальному етапі** (грудень 2020 – лютий 2021 року) визначено рівні сформованості природо-доцільного світогляду старших дошкільників та розроблено методику діагностики цих рівнів.

**На формувальному етапі** (березень 2021 року – липень 2021 року) здійснено перевірку розробленої програми з формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників засобами природознавчої казки.

**На завершально-узагальнювальному етапі** (вересень 2021 – листопад 2021 року) проводилася обробка даних, зіставлення та оформлення результатів дослідження.

**Наукова значущість дослідження** полягає в тому, що обґрунтовано роль і місце природознавчої казки як засобу екологічного виховання старших дошкільників та доведено її вплив на процес екологічного виховання дітей;

визначено та експериментально перевірено вплив казок природознавчого змісту на формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників та уточнено взаємозв'язок компонентів екологічної вихованості дітей старшого дошкільного віку.

**Практична значущість кваліфікаційної роботи** полягає у впровадженні методики використання казок природознавчого змісту у практику навчально-виховної роботи закладів дошкільної освіти з метою екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку. Ідеї, положення та висновки можуть бути використані у роботі закладу дошкільної освіти для організації екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Апробація і впровадження результатів дослідження здійснювалися при проведенні педагогічного експерименту у закладах дошкільної освіти «Ясла-садок №159 «Веселка» та «Ясла-садок №165 «Катруся» Маріупольської міської ради Донецької області.

Основні положення і результати дослідження були висвітлені у стендовій доповіді «Теоретичне обґрунтування педагогічних умов використання природознавчої казки у процесі екологічного виховання старших дошкільників» та доповідалися на Декаді студентської науки, а також у публікації «Методика експериментальної роботи з формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників» збірника матеріалів II Всеукраїнської Інтернет-конференції викладачів, здобувачів вищої освіти, аспірантів та молодих вчених «Еволюційні процеси в галузі дошкільної освіти: інноватика, досягнення, перспективний досвід» (30 листопада 2021 року).

**Структура і обсяг роботи.** Складається зі вступу, двох розділів, списку використаних джерел, налічує 5 додатків, 8 таблиць, 11 рисунків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи 95 сторінок, із них 83 сторінки основного тексту.



## РОЗДІЛ 1.

### ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДО-ДОЦІЛЬНОГО СВІТОГЛЯДУ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ПРИРОДОЗНАВЧОЇ КАЗКИ

#### 1.1 Теоретичне обґрунтування природо-доцільного світогляду дошкільників як психолого-педагогічна проблема

Сьогодні взаємодія людини і природи перетворилася на одну з актуальних тривожних проблем, у зв'язку з цим важливим завданням суспільства є формування природо-доцільного світогляду підростаючого покоління.

На сьогоднішній день у нашій країні низький рівень екологічної культури, спостерігається споживче ставлення до природи як дорослих, так і дітей – коли люди перестають сприймати глобальні екологічні проблеми, неодмінно як особистісно значущі. Адже в наш час, коли активна руйнація навколишнього середовища є загрозливим для життя характером, актуально створювати умови для усвідомлення безперервного взаємозв'язку людини з природою та необхідності її збереження для наступних поколінь.

Природо-доцільний світогляд – один з фундаментальних загальнолюдських цінностей, суть якої полягає у врегулюванні науковими, моральними, мистецькими засобами системи екологічних відносин, у перетворенні негативних проявів, що ведуть до екологічної кризи, у позитивну діяльність. Природо-доцільний світогляд особистості передбачає формування екологічної культури вже з дошкільного віку [18, с. 90].

Природа – необхідна умова становлення цілісної особистості. Відомості про природу мають велике значення у формуванні починань екологічної культури, у вихованні різнобічної гармонійної особистості, орієнтованої на відтворення екологічної культури суспільства, комплексний підхід, який

передбачає розвиток чуттєвої сфери, засвоєння певного кола знань та оволодіння практичними вміннями.

У дошкільні роки необхідне виховання потреб, поведінки та діяльності, спрямованих на дотримання здорового способу життя, покращення стану навколишнього середовища. Дитина має отримати початкові відомості про природу та доцільність дбайливого ставлення до рослин, тварин, про збереження чистоти повітря, землі, води.

Вивчення проблеми формування природо-доцільного світогляду вимагає звернення до Базового компоненту дошкільної освіти [1, с. 13], розгляду та уточнення цього поняття, дослідження його компонентів, процесу формування та ін. Розмови про критичний стан природи постійно проводять на різних міжнародних форумах, на них розвивають активну позицію «як мислити глобально», розглядаються конкретні дії у сфері екологічної освіти. Реалізація постійно нових екологічних програм, що створюються, за підтримки уряду змінює мислення сучасних людей на практиці.

Дошкільний вік, що характеризується активним накопиченням особистого досвіду, інтенсивністю емоційно-ціннісного ставлення до природи та у взаємодії із нею. Тому, формування природо-доцільного світогляду у сучасних дошкільнят набуває найважливішого значення, стає першочерговим завданням і є невід'ємною частиною гуманізму, сучасної духовної культури дитини.

В даний час з'явилася низка досліджень в області формування природо-доцільного світогляду дітей дошкільного віку (В. Арсентьєва, Н. Вересов, Т. Маркова, М. Попова), у яких розглядаються окремі аспекти формування природо-доцільного світогляду [28].

Формування природо-доцільного світогляду дітей дошкільного віку – це цілеспрямований, організований, систематичний, послідовний, планомірний педагогічний процес формування системи екологічних знань, умінь, навичок, поглядів, переконань, моральних якостей, який забезпечує становлення та

розвиток у особи відповідального ставлення до природи як до універсальної цінності [21, с. 39].

Зміст природо-доцільного світогляду включає два аспекти: передачу екологічних знань та їх трансформацію у відношення.

Природо-доцільний світогляд дошкільнят виявляється у знаннях про життя на землі, у землі, у воді, у повітрі; у знаннях про рослинності лісу, саду, поля; у знаннях про птахів, домашніх та диких тварин, Червону книгу; у знаннях про природу рідного краю; в умінні пояснювати екологічні зв'язки у природі; в умінні доглядати рослини у куточку природи [50].

Показником ефективності природо-доцільного світогляду є не тільки знання та поведінка дитини, але і її участь у покращенні природного оточення своєї місцевості.

Художники, поети, філософи всіх народів присвячували багато часу вивченню взаємовідносин людини та природи. На сьогоднішній день, дана тема дуже актуальна в наші дні, оскільки, можливо, є проблема екологічної кризи, що нависла над людьми. Існує гостра проблема екологізації духовної та практичної діяльності людства, яка стала вкрай необхідною, оскільки це є однією з умов збереження навколишнього світу. Основною метою формування природо-доцільного світогляду дітей дошкільного віку можна назвати формування базових засад екологічної культури, правильного відношення дітей дошкільного віку до природи та навколишнього середовища.

Метою формування природо-доцільного світогляду дітей дошкільного віку можна назвати – формування у дитини основ екологічної культури – початкових складових особистості, які дозволяють надалі, відповідно до стандартів освіти, успішно привласнювати в сукупності практичний та духовний досвід взаємодії дитини з природою та навколишнім середовищем [38, с. 28].

Для досягнення поставленої мети необхідно здійснювати наступні етапи з формування природо-доцільного світогляду:

- виховання поваги до природи через невимушене, безпосереднє спілкування з нею;
- формування в особистості дитини елементарних природничих уявлень і знань про природу;
- формування у дитини навичок пошуково-експериментальної діяльності;
- розвиток щирих співпереживань до негараздів природи, непідробної потреби боротьби за її безпеку;
- активне залучення батьків до формування сприятливих умов [60, с. 16].

Однією з частин виховного процесу є формування природо-доцільного світогляду дітей дошкільного віку, яка формує особистість дитини, тобто мислення, мову, емоційну сферу дітей дошкільного віку. Базові початкові знання про природу та навколишнє середовище діти можуть вивчити під час екологічного виховання. А також у ході формування природо-доцільного світогляду діти здатні вивчити і зрозуміти початки та основи грамотної поведінки та мислення з урахуванням набору базових знань. У процесі формування природо-доцільного світогляду діти дошкільного віку розуміють та усвідомлюють причинно-наслідкові зв'язки в навколишньому середовищі та природі. Діти дошкільного віку починають ретельно ставитись до живих істот, об'єктів та організмів.

Багато видатних мислителів і педагогів минулого надавали велике значення природі як засобу формування природо-доцільного світогляду та вихованн. дітей.

Я. Коменський писав про необхідність ознайомлення дітей з природою з раннього віку, він бачив у природі джерело знань, засіб для розвитку розуму, почуттів та волі. Оскільки Я. Коменський був педагогом, його цікавили питання про природу людини. Пильну увагу він приділяв проблемі розумового розвитку та навчання дошкільнят. Виходячи з цього він стверджував: знання має бути доступне всім. Наполягаючи на посильності для дітей знань та умінь, Я. Коменський здійснював один і найважливіших принципів навчання: доступність цього процесу [25, с. 142].

На думку Я. Коменського, спрага до знань виявляється у дитини у ранньому віці, з 2-3-х років. Дитина входить у зовнішній світ за допомогою «розвідників» – органів почуттів та осмислення сприйнятого розумом [30, с. 39].

М. Фіцула визначала, що «основною метою формування природо-доцільного світогляду дошкільників є екологічна культури та становлення на цій основі у дітей дошкільного віку науково-пізнавального, емоційно-морального, практично-діяльного ставлення до природи». Любов та відповідальне ставлення до природи закладається у дитячій душі тільки у разі, якщо дитина дошкільного віку щодня бачить приклади уважного, дбайливого ставлення до природи з боку дорослих [73, с. 131].

У концепції С. Миколаєвої видно, що мета формування природо-доцільного світогляду дитини дошкільного віку – це розвиток базових основ екологічного виховання, під яким розуміється усвідомлено-правильне ставлення до природи та навколишнього середовища у всьому різноманітті; до людей, що охороняють її та творять на основі природи матеріальні та духовні цінності; себе, як частини природи; розуміння цінності життя, здоров'я та їх залежності від стану навколишнього середовища. Складові природо-доцільного виховання особистості дитини дошкільного віку, за С. Миколаєвою, представляють собою знання про природу та їх екологічну спрямованість, вміння використовувати їх

у реальному житті, у різноманітній діяльності (в іграх, праці, у побуті) [44, с. 112].

Н. Реймерс визначає природо-доцільний світогляд як педагогічно цілеспрямований вплив на дітей, у процесі якого вони засвоюють наукові засади вирішення проблем взаємодії суспільства та природи, опановують прикладні знання, практичні вміння і навички охорони навколишнього середовища [59, с. 67].

В. Калінін під природо-доцільним світоглядом має на увазі навчання та виховання для вирішення соціально-екологічних проблем, діяльне прагнення жити в гармонії з людьми та природою, щоб забезпечити кращу якість життя не тільки собі, а й майбутнім поколінням. Адже якість життя – повнота буття – залежить від стану навколишнього середовища, від рішення екологічних проблем [50].

О. Герасемчук вважає, що природо-доцільний світогляд – це не частина освіти, а новий зміст та мета сучасного освітнього процесу – унікальний засіб збереження та розвитку людини та продовження людської цивілізації [16, с. 401].

Г. Ярчук визначає це поняття як формування у широких верств населення високої екологічної культури всіх видів людської діяльності, так чи інакше пов'язаних із пізнанням, освоєнням, перетворенням природи [76, с. 91].

Л. Беленька дає природо-доцільному світогляду таке визначення - це безперервний процес навчання, виховання та розвитку особистості, спрямований на формування системи наукових та практичних знань та умінь, ціннісних орієнтацій, поведінки та діяльності, що забезпечують відповідальне ставлення до навколишнього соціально-природного середовища та здоров'я [4, с. 7].

С. Вітвицька, В. Петрук, вважають, що формування природо-доцільного світогляду має бути спрямовано на отримання навичок і умінь вирішувати ті чи

інші господарсько-екологічні завдання без шкоди для довкілля та здоров'я людини. Він виступає однією з цілісних властивостей особистості, яка зумовлює спрямованість її життєдіяльності, накладає свій відбиток на думку [50].

В. Сухомлинський теоретично і практично довів, що дбайливе і шанобливе ставлення дітей до природи формується у процесі діяльності щодо поліпшення природного середовища. Автор підкреслював, що природа сама по собі не може виступати вихователем, а виховує тільки активну взаємодію з нею [64, с. 72].

Природо-доцільно виховану особистість можна охарактеризувати як людину, у якої сформована природо-доцільна свідомість, природо-доцільно орієнтована поведінка та діяльність в природі та навколишньому середовищі, людське, дбайливе ставлення [23, с. 6].

З праць С. Миколаєвої до завдань формування природо-доцільного світогляду дітей дошкільного віку можна віднести [44]:

- **у науково-пізнавальній сфері:** формування системи базових наукових екологічних знань, які доступні для розуміння дитини старшого дошкільного віку (насамперед як засоби становлення усвідомленого ставлення до природи та навколишнього середовища);
- **розвиток пізнавального інтересу до світу природи:** формування умінь та навичок спостережень за природними об'єктами та явищами;
- **в емоційно-моральній сфері:** виховання гуманного, емоційно-позитивного, дбайливого, дбайливого ставлення до світу природи та навколишнього світу в цілому;
- **розвиток почуття емпатії до об'єктів природи:** формування початкової системи ціннісних орієнтацій (сприйняття себе як частини природи, взаємозв'язку людини та природи, самоцінність та різноманіття значень природи, цінність спілкування із природою);

- у *практично-діяльній сфері*: формування початкових умінь та навичок екологічно грамотного та безпечного для природи і для самої дитини поведінки;
- освоєння елементарних норм поведінки стосовно природи, формування навичок раціонального природокористування у повсякденному житті;
- формування вміння та бажання зберігати природу та при необхідності надавати їй допомогу (догляд за живими об'єктами), а також навички елементарної природоохоронної діяльності у найближчому оточенні;
- формування елементарних умінь передбачати наслідки деяких своїх дій щодо навколишнього середовища.

До компонентів природо-доцільного світогляду можна віднести:

- природо-доцільні знання (знання про взаємозв'язки природи та людини, знання і правил поведінки у природі);
- морально-екологічне ставлення до природи (відносини людини з соціальним та природним оточенням, засновані на знанні та дотримання моральних норм);
- природо-доцільна грамотна поведінка – сукупність мотивів, дій, умінь і навичок, що визначають розумну взаємодію в системі «людина-природа» [64, с. 24].

Природо-доцільні знання – це відомості про взаємозв'язок рослин та тварин з довкіллям, їх пристосованості до неї; про людину як частини природи; про використання природних багатств, забруднення довкілля тощо.

Знання – не самоціль під час формування природо-доцільного світогляду, але необхідна умова для вироблення ставлення до навколишнього світу, яка повинна носити емоційно-дійовий характер та виражатися у формі пізнавального інтересу, гуманістичних та естетичних переживань, практичної готовності бачити, охороняти все живе, дбайливо звертатися з речами не тільки



тому, що це чиясь праця, а й тому, що на їх виготовлення були витрачені матеріали природного походження.

Природо-доцільні вміння – це практичні дії з оцінки впливу людини на природу, по її охороні, яка може і повинна виконувати особистість.

На думку С. Миколаєвої природо-доцільні вміння представляють собою спеціалізовані вміння, що передбачають наявність сформованої здатності володіти комплексом природо-доцільних технологій взаємодії з природними об'єктами, спрямованих на їх дослідження, зміст, створення умов безпеки та збереження [44, с. 48].

Морально-екологічне ставлення до природи – це відповідальне ставлення, яке тісно пов'язане з сімейними, суспільними, виробничими, міжособистісними відносинами людини, що охоплює всі сфери свідомості: наукову, політичну, ідеологічну, художню, моральну, естетичну, правову.

Формування природо-доцільного світогляду вимагає переходу до нової парадигми екологічних та традиційних цінностей, до системи поглядів, яка будується на основі біо-(еко-)центризму. Такий підхід передбачає, що при вирішенні будь-яких проблем пріоритет надається не соціально-економічним, а природним факторам. Кінцевою метою такого підходу все одно є людина, але не прямо, а опосередковано, через збереження її довкілля.

Оціночні судження щодо об'єктів природи мають бути виключені з природо-доцільного виховання дошкільнят. З позиції біоцентризму (екоцентризму) живі організми не можуть бути хорошими чи поганими, корисними чи шкідливими. Усі вони мають право на існування, кожен з них відіграє свою, виняткову роль у природі. Оціночні судження можуть застосовуватися тільки для характеристики вчинків людини по відношенню до світу природи, тварини ж не можуть вчиняти погано чи добре, їхня поведінка визначається біологічними законами.

Безперечно, елементарні знання про лікарські, отруйні, їстівні рослини, гриби необхідні дітям, проте ці дані мають становити ядро екологічних знань. Діти повинні отримати уявлення про те, що дбайливого відношення потребують всі організми без винятку, незалежно від ступеня небезпеки чи корисності для людини. Потрібно показати дитині, що будь-який живий організм включений у складний ланцюг природних взаємозв'язків та його втрата може спричинити непередбачувані наслідки [71, с. 37].

## **1.2 Теоретико-методичний аналіз засобів формування природо-доцільного світогляду дітей старшого дошкільного віку**

На підставі огляду теоретичних джерел можна сказати, що підвищення рівня ціннісного ставлення до природи обумовлюється повнотою наукових уявлень та знань про своєрідність процесу формування природо-доцільного світогляду на кожному віковому етапі та його практичним застосуванням з урахуванням виявлених вікових особливостей. У зв'язку з цим коротко охарактеризуємо вікову специфіку старшого дошкільного віку.

Старший дошкільний вік, що має вікові межі від 5 років до початку сьомого року життя, є останнім періодом дошкільного віку, коли у психіці дитини з'являються нові утворення, що стосуються довільності психічних процесів (таких як увага, пам'ять, сприйняття та ін.) і звідси впливає здатність дитини керувати своєю поведінкою, а також зміни в уявленнях про себе, у самосвідомості та в самооцінці [37, с. 112].

Завдяки такій вирішальній зміні, як формування довільності, цілі діяльності старшого дошкільника переходять від використання та зміни

зовнішнього середовища, що оточують дитину предметів, до оволодіння своєю поведінкою.

У період старшого дошкільного віку значні зміни відбуваються в розумовому розвитку дитини. У зазначених процесах важливу роль відіграють такі фактори: особливості загального психічного розвитку, організація нової системи психічних функцій, де значне місце відводиться мисленню та пам'яті дитини. Діти навчаються уважно спостерігати за явищами природи та встановлювати елементарні зв'язки між ними. У той самий час, як свідчать С. Дерябо та В. Ясвін [12, 19], у віці 5-6 років у дитини відношення до природи має суб'єктивний характер. Це більшою мірою визначається особливостями мислення. Ще в 20-30-х роках ХХ ст. Ж. Піаже встановив, що основною рисою пізнавальної діяльності дошкільнят є егоцентризм, який призводить до того, що дитина чітко не диференціює своє «Я» і навколишній світ, суб'єктивне та об'єктивне, переносить реальні зв'язки між явищами світу власні внутрішні спонукання. Оскільки все природне включається дошкільником у сферу «людського», то в нього формується «суб'єктна установка» по відношенню до природних об'єктів, і належить до них як до суб'єктів.

Г. Волкова стверджує, що досягненням старшого дошкільного віку є розвиток різних видів діяльності: ігрової, художньої, трудової. Активно розвивається пізнавальна діяльність. [17, с. 49].

Діти старшого дошкільного віку вже досить активно взаємодіють з природою, у спостереженнях та експериментах виявляють активність та ініціативу. В результаті значно розширюються, уточнюються та систематизуються їх знання та уявлення про природу, формуються елементарні та складніші поняття.

Враховуючи потребу у взаємодії з природою, діти 5-6 років вже здатні самостійно здійснювати догляд за рослинами та тваринами, що знаходяться поруч із ними. Дошкільник уже не лише дотримується правил поведінки у

природі, а й починає виявляти уважність до нового, невідомого їй природного оточення [9, с.232].

Оформляється формування особистості дошкільника, визначаються його самосвідомість та світовідчуття. Старший дошкільник може не лише орієнтуватися та діяти в плані конкретних миттєвих стимулів, а також встановлювати зв'язки між загальними поняттями та уявленнями, які не були отримані у його безпосередньому досвіді. Дошкільнята вже починають аналізувати вчинки, які можуть завдати шкоди живому, і які допомагають зберегти та відновлювати природу.

У старшому дошкільному віці основною частиною освіти і виховання є формування внутрішніх етичних органів, поява свого роду «контролера» дій, досягнень, думок.

Регулюючі механізми індивідуальної поведінки тісно пов'язані з механізмами соціального контролю та культурними стереотипами. Для забезпечення того, щоб знання норм не розходилися з дитиною при їх здійсненні на практиці, ці норми повинні мають перетворюватися на внутрішню мотивацію, мотив соціальної поведінки чи раціональне прийняття дитиною норми як простого, необхідного, доцільного, корисного та ефективного способу консолідації знань є включення емоційної сфери дитини на процеси сприйняття.

Дошкільний вік – початковий етап формування особистості людини, її ціннісної орієнтації у навколишньому світі. Саме тут закладається позитивне ставлення до світу природи, до себе та до оточуючих людей [52, с. 6].

У 5-6 років дитина вже має уявлення про навколишнє середовище та у нього вже вироблено певне ставлення до природи, тому саме у старшому дошкільному віці вже можна глибше вивчати питання екології, формувати уявлення про взаємозв'язки природних об'єктів та явищ.

Старший дошкільник вже виявляє до оточуючих чуйність, тактовність і не лише до людей, а й до тварин, об'єктів природи, що дуже важливо у цьому віці.

Дитина починає виявляти такі риси характеру, як співпереживання, увагу до проблем навколишнього світу і, як наслідок, надання допомоги нужденним.

До особливостей даного віку можна віднести емоційне, наочно-образне, наочно-чуттєве сприйняття навколишнього світу. Дитина вже може усвідомлено виділити себе з природного світу, досить непогано орієнтуватися в ньому, визначати, що добре, а що погано [53, с.123].

Причинно-наслідкові зв'язки у світі природи, специфіку поведінки тварин і життя рослин старші дошкільнята знають поки недостатньо добре. Наприклад, вони знають, як тварини пересуваються, чим харчуються, але не можуть пояснити, як захищаються від ворогів, чому мають те чи інше забарвлення. У деяких знаннях про тваринний світ закінчуються домашніми тваринами, багато хто вагається у вирішенні питань щодо догляду за тваринами та рослинами. Багато дошкільнят добре знають інформацію про те, що восени листя опадає з дерев, але чому так відбувається – пояснити не можуть. Достатньо поверхньо діти знають про будову рослин, їх призначення [2, с. 105].

Ціннісне ставлення до світу природи у дошкільнят ще не носить узагальненого характеру – це ставлення до тих конкретних об'єктів та явищ, що входять у простір їхньої життєдіяльності.

Формуючи ціннісне гуманістично спрямоване ставлення до природи, слід керуватися тим, що ставлення до природи є ставленням до самого себе, адже людина живе в природі, а природа живе у людині. Метою морально-ціннісного ставлення до природи є виховання відчуття цінності життя, унікальності кожної форми його вияву.

Можна зробити висновок про те, що дошкільне дитинство та старший дошкільний вік зокрема – початковий етап формування особистості людини, її ціннісної орієнтації у навколишньому світі. У цей період закладається позитивне ставлення до природи, «нерукотворного світу», до себе та оточуючих людей. Саме на етапі дошкільного дитинства дитина отримує емоційні

враження про природу, накопичує ставлення до різних форм життя. У нього формуються першооснови природо-доцільного мислення, свідомості, закладаються початкові елементи ціннісного ставлення до природи як частина екологічної культури. Але відбувається це лише за дотримання необхідних педагогічних умов, які докладно будуть розкриті далі [66, с. 15].

Також природо-доцільне виховання дітей старшого дошкільного віку вважається формуванням екологічних знань. У дитини створюється конкретна система цінностей у тому випадку, якщо екологічні знання стають початком основ природо-доцільного світогляду та екологічної культури дітей старшого дошкільного віку. Також формування природо-доцільного світогляду пов'язане з розвитком психологічної сфери дитини, здатністю співпереживати, співчувати та турбуватися про інші живі організми, дивуватися, вміти бачити красу навколишнього світу та природи.

Під час формування природо-доцільного світогляду у дітей старшого дошкільного віку основний акцент робиться на виховання дбайливого ставлення до природи, вироблення трудових умінь у природних умовах, виховання емоційно-морального ставлення дітей до об'єктів природи, знайомство дітей із рядом тварин, рослин, догляд за ними. Все це, безумовно, відіграє значну роль у створенні природо-доцільних уявлень у дітей дошкільного віку про довкілля. Однак цього недостатньо: дітям необхідний мінімум екологічних знань, які допоможуть їм усвідомити необхідність поводитися природо-доцільно.

Аналіз психолого-педагогічної літератури, облік вікових особливостей дітей старшого дошкільного віку дозволив нам визначити такі психолого-педагогічні умови, спрямовані на формування природо-доцільного світогляду у старших дошкільнят [67, с. 11]:

1. Створення у групі природо-доцільного предметно-розвиваючого середовища.

2. Організація безпосередньо-освітньої діяльності щодо формування природо-доцільного світогляду у дітей дошкільного віку з опорою на спостереження з урахуванням інтеграції освітніх областей відповідно до Базового компонента дошкільної освіти: «Пізнавальний розвиток», «Художньо-естетичний розвиток», «Мовленнєвий розвиток», «Соціально-комунікативний розвиток», «Фізичний розвиток».

3. Включення батьків до виховно-освітнього процесу формування природо-доцільного світогляду у дітей дошкільного віку

Розглянемо кожну з умов докладніше.

*Перша умова – створення у групі природо-доцільного розвиваючого середовища.*

Визначальним моментом у створенні природо-доцільного розвиваючого середовища є педагогічна ідея, мета якої керується освітньою установою. Досягнення цієї мети здійснюється через реалізацію освітньої програми.

Природо-доцільне розвиваюче середовище ЗДО та групи має сприяти формуванню природо-доцільного світогляду. Створюючи природо-доцільне розвиваюче середовище групи, дуже важливо враховувати особливості дітей: вік, рівень їх розвитку, інтереси, схильності та можливості. Особливості середовища групи також багато в чому визначаються особистісними особливостями та педагогічними установками вихователя.

Одним із шляхів посилення потенціалу природних просторів життя дітей у дитячому садку є їх спеціальне структурування [70, с. 95].

Екологічна кімната – новий елемент середовища ЗДО, що розвиває. Призначена для проведення інтегрованих екологічних занять, релаксації, самостійної роботи та ігор. В оптимальному варіанті кімната підрозділяється ряд функціональних зон.

Оформлення екологічної кімнати має бути прикладом безпечного та естетично грамотного оформлення приміщення, щоб сприяти виробленню

природо-доцільної правильної поведінки дітей та дорослих у побуті. З цих позицій найкраще використовувати лише природні матеріали, виключивши штучні квіти, екологічно несприятливі будівельні матеріали. Екологічна кімната може служити відправною точкою для розмови з батьками про екологічну безпеку житла.

Зона колекцій призначена для знайомства дітей із різними природними об'єктами, у розвиток в них навичок класифікації об'єктів за різними ознаками та сенсорними навичками. Колекційний матеріал служить як наочний матеріал. Колекції слід розташовувати в спеціальних шафах або полицях на рівні, доступному для погляду дитини. Важливим моментом є відбір об'єктів для зони колекцій. При формуванні зони колекцій Н. Рижова пропонує керуватися такими принципами:

- 1) доступність об'єктів для збирання. Колекції повинні включати, насамперед, ті об'єкти, які можуть зібрати самі дошкільнята та їх батьки;
- 2) різноманітність. Важливо, щоб у зоні колекції були представлені об'єкти як живої, і неживої природи;
- 3) краєзнавчий. У колекціях мають бути представлені природні об'єкти місцевості, де розташовується дошкільна установа. Це дозволить вихователю використовувати в роботі вже звичні для дітей об'єкти, які вони зможуть переглянути з нових позицій;
- 4) країнознавчий. Колекції можуть поповнюватися за рахунок матеріалів, привезених дошкільнятами та їхніми батьками з різних регіонів країни та інших країн, які вони відвідують під час відпочинку;
- 5) природоохоронний. При виборі об'єктів для колекцій слід враховувати природоохоронний аспект, що сприяє формуванню у дошкільнят природо-доцільного світогляду. Не рекомендується включати до складу об'єктів гербарій, колекції метеликів, жуків, зібрані дітьми та батьками. Нині деякі дошкільні заклади дають батькам на літо завдання зібрати колекцію рослин



луки, лісу, колекцію метеликів, жуків, листя різних видів дерев. При цьому висувається наступний аргумент: для колекцій діти збирають не рідкісні, охоронювані, а поширені види. Проте з погляду формування у дитини дбайливого ставлення до природи та сприйняття себе як частини природи важливе виховання саме на об'єктах найближчого оточення, тобто, зазвичай зустрічаючих видах, а не тільки рідкісних, з якими він не зустрінеться у своєму житті взагалі. Не рекомендується також купувати готові колекції комах, опудала тварин [5, с. 17];

б) безпека. Будь-який об'єкт зони колекцій має бути безпечним для дитини як з точки зору різних механічних ушкоджень, і з погляду здоров'я [25, с.103].

Зона релаксації є куточком з різноманітними кімнатними рослинами, акваріумами, альпійською гіркою, фонтаном. Вона призначена, перш за все, для відпочинку дітей, самостійних ігор та вироблення навичок догляду за рослинами. Не рекомендується поміщати в даній зоні тварин (крім акваріумних рибок): це відволікає дошкільнят від занять. У релаксаційній зоні можуть бути розміщені оброблені пеньки різних розмірів, які слугують дітям як стільці та столи.

Зона бібліотеки – це куточок, у якому зібрані різноманітні барвисті книги, дитячі енциклопедії. У куточок не рекомендується включати методичні посібники для педагогів, як це часто робиться. У зоні бібліотеки можуть бути розміщені і ляльки, що використовуються на заняття з екології [18, с. 107].

Лабораторія – ще один новий елемент природо-доцільного розвиваючого середовища. Вона створюється для розвитку у дітей пізнавального інтересу, інтересу до дослідницької діяльності та сприяє формуванню наукового світогляду. У той же час лабораторія – це база для специфічної ігрової діяльності дитини. Лабораторію можна організувати у груповій кімнаті, оформивши в окрему зону.

Оформлення лабораторії не потребує великих додаткових витрат. У якість обладнання, матеріалів для проведення дослідів використовуються вторинні, зокрема пакувальні матеріали. Виділення окремого приміщення для лабораторії сприяє підвищенню інтересу дітей до дослідницької роботи.

Куточок природи – досить традиційний елемент дошкільних установ, проте його оформлення та зміст набувають нову специфіку, пов'язану із завданнями екологічної освіти.

Дуже часто кімнатні рослини живого куточка призначені для вироблення у дошкільнят навичок догляду за рослинами. Однак правильний вибір видів може значно розширити їх функції. При підборі рослин для куточка природи слід враховувати аспекти: *географічний* – представлені рослини різних країн, континентів, географічних зон; природні місця їхнього зростання наносяться у вигляді системи значків на настінну географічну карту; *екологічний* – представлені рослини, які ростуть у різних умовах; їх розміщення у живому куточку залежить саме від цих особливостей; *біологічний* – представлені рослини мають бутт різних життєвих форм [65, с. 3].

Предметно-просторове середовище спонукає дітей до експериментування, до активних дій та взаємодії.

Формування екологічної культури під час ігрової діяльності дошкільника передбачає ігри з екологічним змістом. У таких іграх дитина виступає захисником природи, виконує соціально-детерміновані правила поведінки у природі відповідно до норм природо-доцільної етики. Традиційні та народні ігри наповнені екологічним змістом, слід лише підкреслити їх природо-доцільну спрямованість. Засвоєння знань про природу за допомогою гри, що викликає переживання, не може не вплинути на формування у них дбайливого і уважного ставлення до об'єктів рослинного та тваринного світу. А екологічні знання, що викликають емоційну реакцію у дітей, увійдуть у їх самостійну гру та стануть її змістом.

С. Миколаєва та І. Комарова запропонували використовувати сюжетно-рольові ігри та різноманітні ігрові навчальні ситуації у роботі з виховання природо-доцільного світогляду дошкільнят.

Навчальна гра вихователя з дітьми, що має певну дидактичну мету – це ігрова навчальна ситуація. Її характеризують такі моменти:

- вона має короткий та нескладний сюжет, побудований на основі життєвих подій чи казкового, чи літературного твору, який добре знайомий дошкільникам;
- обладнана необхідними іграшками, атрибутикою; для неї спеціально організуються простір та предметне середовище;
- у зміст гри закладено дидактичну мету, виховні завдання, яким підпорядковані всі її компоненти – сюжет, рольова взаємодія персонажів та ін.;
- гру проводить вихователь: оголошує назву та сюжет, розподіляє ролі, бере одну роль на себе і виконує її, підтримує уявну ситуацію відповідно до сюжету;
- вихователь керує всією грою: стежить за розвитком сюжету, виконанням ролей дітьми, рольовими взаємовідносинами; насичує гру рольовими діалогами та ігровими діями, через які і здійснюється дидактична мета [2, с. 37].

За допомогою ігрових навчальних ситуацій можна вирішити різні програмні завдання щодо формування природо-доцільного світогляду дітей.

Вирізняють такі види ігрових навчальних ситуацій: з іграшками (використовують іграшки-аналоги: тварини, птахи, риби, рослини та ін.); з використанням літературних персонажів (Коза-дереза, Лисичка-сестричка, Пан Коцький та ін.); типу подорожі (зоопарком, на ферму, прогулянка в ліс та ін.)

В організації освітньої діяльності застосовуються дидактичні ігри. Основне призначення ігор – забезпечити дітей знаннями про природу та

сформувати природо-доцільний світогляд. Дидактичну гру включають у зміст занять як один із засобів реалізації програмних завдань.

У процесі формування природо-доцільного світогляду дітей у старшій групі ЗДО використовують такі види дидактичних ігор як: предметні, настільно-друковані, словесні.

Ігри, в яких використовуються різні предмети природи: листя, шишки, насіння, камінці та ін., називають предметними, вони вчать старших дошкільнят розуміти якості та властивості об'єктів природи.

*Друга умова – організація педагогічної роботи з формування природо-доцільного світогляду дітей дошкільного віку з опорою на спостереження з урахуванням інтеграції освітніх областей.*

Інтеграція (від лат. *integrum* - ціле; лат. *integratio* - відновлення, поповнення) – згуртування, об'єднання. Інтеграція предметних галузей знань. Інтеграцію екології ми розуміємо як більш глибоку форму взаємозв'язку, взаємопроникнення в різних освітніх галузях розвитку дітей. Механізм інтеграції – образ, створений різними засобами та відтворюється дітьми у різних видах діяльності. [39, с. 53].

Говорячи про інтеграцію під час формування природо-доцільного світогляду, слід зазначити заходи, які використовує дошкільний педагог у своїй роботі – це комплексні заняття. Їх можна проводити у всіх вікових групах, але особливо вони корисні для старших дошкільнят.

Розглянемо особливості комплексних занять на конкретних прикладах. Наприкінці осені з дітьми старшої групи зазвичай підбивається підсумок – формується уявлення про осінній сезон. Комплексне заняття на цю тему може складатися з кількох частин і включати різні види діяльності. Перша частина заняття вирішує пізнавальні завдання та розвиває інтелектуальні здібності дошкільнят. Важливу роль у цьому відіграє календар природи, який на занятті є

наочним демонстраційним посібником, який допомагає дітям побачити та осмислити особливості сезону загалом.

Вихователь буде розмову так: розглядає по черзі кожну сторінку календаря, формує уявлення про те, яка осінь на початку, середині, наприкінці. Вихователь веде послідовну розмову. Спираючись на першу сторінку календаря, вихователь сам підводить підсумок про те, що є осінь у різноманітті власних явищ і всі періоди перебігу. Таким чином, провідним методом першої частини заняття є логічно побудована розмова, а провідною діяльністю дітей – розумово-вербальна.

Друга частина заняття передбачає поглиблення природо-доцільних уявлень засобами мистецтва. До заняття спеціально організовується невелика виставка на тему: «Осінь»: кілька репродукцій картин знаменитих художників, художні фотографії, на яких можуть бути зображені картини природи, дари осені (гриби, овочі, фрукти), 1-2 сучасних пейзажі, натюрморту у живопису чи графіці. Огляд виставки, уточнення уявлень, пошук краси, її переживання – це інший вид діяльності, що дозволяє комплексно вирішувати пізнавальні завдання.

*Третя умова - включення батьків до виховно-освітнього процесу формування природо-доцільного світогляду у дітей дошкільного віку.*

Завдання взаємодії педагог – батьки можна сформулювати таким чином: формування природо-доцільного світогляду у дітей, при умови її сформованості у батьків. Тому що, без наявності знань і гуманного ставлення до неї батьків, останні не зможуть повноцінно взяти участь у формуванні природо-доцільного світогляду дітей [55, с. 86].

Ефективною формою роботи з батьками є проведення круглих столів, годин інформації, консультацій, де до уваги батьків можна запропонувати різні поради щодо запобігання прояву жорсткості дітей по відношенню до живої природи.

Ще одна форма роботи з батьками – педагогічні ширми, в яких батькам треба давати чіткі, конкретні, практичні поради щодо вузької теми.

При цьому можна організувати листування (анонімне) з батьками, де батьки залишають свої питання у спеціальній скриньці, а відповіді отримують через інформацію, вміщену на ширмі [68, с. 6].

Такі форми роботи дають можливість продемонструвати батькам, які знання про природу є у дітей, показати, що ці знання необхідні для формування засад природо-доцільної культури.

Важливою умовою формування природо-доцільного світогляду дошкільнят є взаємодія у системі вихователів – батьки – діти.

Таким чином, заявлені педагогічні умови: продумана система організованої освітньої діяльності, раціональне поєднання різних видів діяльності (ігрової, конструктивної, пізнавальної, дослідницької та ін.) із залученням дітей до рішення проблемно-ігрових ситуацій, сформульованих на основі особистого досвіду дитини; активізація пізнавального інтересу до екології у старших дошкільнят та прагнення до засвоєння нових знань, сприятимуть формування природо-доцільного світогляду у дітей старшого дошкільного віку у ЗДО.

### **1.3 Природознавча казка як ефективний засіб формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників**

Дошкільне дитинство – початковий етап становлення людської особи. У цей час закладаються основи особистої культури. Головна мета формування природо-доцільного світогляду – формування початків природо-доцільної культури: правильного ставлення дитини до природи, її навколишнього, до себе та людей як до частини природи, до речей та матеріалів природного походження, якими користується. Таке ставлення будується на елементарні знання екологічного характеру [15, с. 30].

Процес виховання природо-цільного світогляду включає різні види спільної діяльності дітей та дорослого, їх часту зміну та різні форми поєднання з грою та творчістю.

У формуванні природо-доцільного світогляду велику роль відіграють природознавчі казки. Казки в екологічній освіті є засобом навчання, виховання та розвитку дитини, залучення її уваги до матеріалу, що вивчається, активізація знань та творчих здібностей.

У своєму дослідженні ми припустили, що використання природознавчої казки може бути ефективним для формування природо-доцільного світогляду старших дошкільнят лише за умови спеціально розробленої методики.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що природознавча казка здійснює кілька функцій:

- по-перше, виконує інформаційну функцію, оскільки через зміст казки у дітей формуються природничі та екологічні уявлення;
- по-друге, торкається почуттів дітей, викликає емоції, робить природо-доцільний зміст емоційно забарвленим;
- по-третє, спонукає дітей до дій, вчинків.

Найважливіше в казках для дошкільнят - дізнатися про проблеми дикої природи з вуст самих її мешканців, почути їхній голос. В цьому відношенні виняткова роль казок, де тварини, рослини одушевляються і співпереживають будь-яким змінам у природі та своєму звичному житті.

Маленька дитина ще не розрізняє добро та зло. І те, і інше може уживатися, сусідити у його душі. Чи навчиться малюк любити, берегти все живе – залежатиме від дорослих, від уміння піднести йому в цікавій формі складні явища природи [37, с. 112].

Чарівний світ казки знайомить дітей із незвичайними героями: Крапелька, Джерело, Ялинове насіння та їх дивовижними пригодами: «Подорож крапельки», «Джерельце кличе на допомогу», «Ліс – повний казок та чудес», «Подорож у країну блакитного неба». Він відчиняє невідомий для дітей світ із його несподіванками та таємницями. Простий сюжет, близькі і зрозумілі герої – коник, равлик, порося, дорога.

У них можна грати, про них можна вигадувати різні історії – це й будуть ті шаблі, які допомагають дітям поринути у смислову суть казки. У ненав'язливій формі, будучи ніби героєм казки, дитина дізнається таємниці тваринного та рослинного світу, про сезонні явища природи, порах року, або як



промоклий коник зігріває своєю піснею квітку, а квітка, розкривши свою парасольку, ховає коника від дощу. Скільки доброти та людяності в цій маленькій казці.

І в результаті, дитяча казочка про Колобка, чи курочку Рябу, чи про Пана-Коцького перетворюється на цілу виставу, де один актор різними голосами може зобразити не лише вовка, ведмедя, зайця чи лисицю, а й намагається зобразити хитрість, підступність, обман чи навпаки дружелюбність, доброту, ласку. Легке включення дітей до ігрових діалогів з персонажами казок розвиває впевненість у собі, здатність приймати позицію іншого, вести діалог, співчувати та співпереживати.

Діти, окрім цікавих, корисних знань, можуть отримати яскраві враження від глибини, краси, мудрості, емоційної насиченості природознавчих казок. Використання їх у роботі, допомагає вихователю збагачувати дітей знаннями, вчить глибше вдивлятися в навколишній світ, шукати відповіді на багато питань.

Природознавча казка проходить через різні види діяльності дитини [54, с. 20].

Казка – твір народної творчості, що містить розповідь про вигаданих осіб та подій за участю чарівних, фантастичних сил.

У формуванні природо-доцільного світогляду дошкільнят велику роль відіграє казка природничого змісту. Багато казок про природу для дітей написані або вченими-біологами, або авторами з глибоким знанням природи, як-от В. Біанки. Захоплюючі і водночас прості художні твори у формі казок створені М. Сладковим.

Твори цих авторів є унікальною енциклопедією, складені з творчою майстерністю художників, які добре розуміють особливості сприйняття природознавчого матеріалу маленькими читачами (слухачами). Вони показують

найскладніші явища в природі з високою біологічною точністю і водночас у цікавій, високохудожній формі.

Зміст їх науково достовірний, він допомагає дітям пізнати природу у всьому її різноманітті, вчить уважно вдивлятися у життя рослин, тварин, явища неживої природи, вчить розуміти природу, поетично мислити та відчувати.

Науково-популярні, пізнавальні, художні природничі казки створюють основу для здобуття нових знань, виховує любов до природи.

У кожній природничій казці закладено ідею відповідальності людини за збереження природи, заклик до маленького читача берегти, захищати та вивчати її [9, с. 233]. Як показав аналіз психолого-педагогічних праць таких авторів, як Д. Ельконін, О. Запорожець та ін., дошкільний вік є оптимальним періодом у розвитку основ творчого сприйняття художньої літератури. У дітей старшого дошкільного віку високого рівня досягає діяльність відтворюючої уяви. Дитина набуває здатності розуміти текст, глибше проникати у переживання, почуття, думки.

З'являється необхідність знайомити дітей із жанровими особливостями деяких видів літературних творів природничого змісту: казкою, розповіддю, малими фольклорними формами.

Казок зараз створюється та видається багато. Але не завжди ці твори відрізняються художніми достоїнствами та несуть повноважну педагогічну ідею.

Дошкільнята, які прагнуть пізнати навколишню природу, перебувають у тому віці, який сприятливий для формування природо-доцільних понять. На екскурсіях, у спостереженнях за рослинами та тваринами перед дітьми розкривається краса рідного краю. Одночасно діти помічають і нерозумний, згубний вплив людини на навколишнє середовище. Для того щоб навчити дитину бачити навколо себе ці контрасти, співпереживати та розмірковувати, потрібно використовувати природознавчі казки [21, с. 31].

На основі знань, які діти отримують через природознавчу казку, можуть бути закладені початкові форми усвідомлено правильного ставлення до природи, інтерес до її пізнання; співчуття до всього живого; вміння бачити красу природи в різних її формах та проявах, висловлювати своє емоційне ставлення до неї.

В природознавчих казках вдається найповніше використовувати засоби емоційного впливу на дитину. Через казки вдається прищепити як любов до природи, так і усвідомлення необхідності її охорони, цивільну відповідальність. І ще: природознавча казка сприяє поширенню наукових знань про природу [11, с. 63].

Величезна роль у формуванні природо-доцільного світогляду дошкільнят відводиться природознавчим казкам, які у дітях виховують культуру поведінки та дбайливе ставлення до живого, розвивають пізнавальний інтерес до природи.

Найважливіше у казках для маленьких слухачів дізнатися про проблеми дикої природи з вуст самих її мешканців, почути їхній голос, їхній заклик не вторгтися до них зі своїм злом. Важливо максимально наблизити казки до тих місць, де мешкають слухачі. Тому назви всіх річок, тварин треба давати справді існуючих у нашому рідному краї.

Казки можна відтворювати як читаючи, так і розігруючи невеликі спектаклі – від лялькових до рольових. Позитивний ефект буде більше, якщо читачами чи акторами виступатимуть старші дошкільники при виступі перед меншими дошкільнятами.

Під час читання та обговорення казки чи розповіді дитині дошкільної віку корисніше пропонувати не одну реалістичну ілюстрацію, а показувати різні напрями: абстрактні, комічні, схематичні та ін., моделі та схеми допомагають дітям не тільки розвивати уяву, а й легше переходити від конкретики до абстрагування, тому їх треба активно впроваджувати у роботу з казками.

Слід зазначити, що у виборі казки (оповідання) природничого змісту педагог повинен враховувати, який пізнавальний матеріал у них закладено, чи викличе він у дитини інтерес до спостережень, допитливість, чи змусить придивлятися до навколишньої природи, чи впливатиме на його почуття, чи можна його використовувати в виховних цілях [18, с. 79].

Важливий момент – інформативність природознавчої казки.

Природознавчі казки мають бути інформаційно-ємними, але не слід перевантажувати їх. Іноді достатньо однієї, двох пропозицій для повідомлення цікавого факту. Фахівці однак сходяться на тому, що казки мають бути доступні дітям, а виклад відрізнятися виразністю. Рекомендується використовувати традиційні казкові прийоми та атрибути, до яких діти вже звикли.

Природознавчі казки – найдоступніший спосіб передачі знань про явища природи, про тварин, рослин та навколишній світ.

Читання природознавчої казки може бути окремою формою у роботі з формування природо-доцільного світогляду дітей і може входити до інших: екологічні заняття, дослідно-експериментальну діяльність, бесіди, спостереження, театралізовану діяльність. Часто ці форми об'єднані якоюсь однією темою. Наприклад, «Життя диких тварин», «Дерева в різні пори року», «Як готується природа до зими» та інші [49, с. 40].

Використання природознавчої казки на заняттях дозволяє доступніше пояснити матеріал для дітей. Казки можуть бути включені на початок заняття, як мотивація, як частина заняття або наприкінці, як підсумок заняття.

На екскурсіях, на природі з батьками, на дачних ділянках, під час спостереження за тваринами та рослинами перед дітьми розкривається краса та неповторність рідної природи. Водночас діти помічають і нерозумний, згубний вплив людини на природу. Щоб навчити дитину бачити навколо себе ці контрасти, співпереживати та міркувати, можна також використовувати

природознавчі казки «Немає повісті сумніше на світі», «Дуже страшна історія») [21, с. 31].

Одним із показників рівня розуміння екологічних проблем та співпереживання є казки, вигадані самими дітьми.

Переміщення в казках центру уваги дітей з людини живою природу, яка створює і підтримує місце існування людей, дозволяє формувати повагу до природи, відповідальність за неї. Це й має закладатися в основу формування природо-доцільного світогляду дітей.

Таким чином, на основі знань, які діти отримують через природознавчі казки, можуть бути закладені початкові форми усвідомлено правильного ставлення до природи; інтерес до її пізнання; співчуття всьому живому; вміння бачити красу природи в різних її формах та проявах, висловлювати своє емоційне ставлення до неї.

## **Висновки до розділу 1**

В умовах зростання екологічної небезпеки на планеті загалом і в кожному її регіоні особливо гостро постає проблема переосмислення концептуальних поглядів педагогічної науки на теорію та практику розвитку у підростаючого покоління екологічної свідомості та відповідальності стосовно соціо-природного оточення та власного здоров'я.

Одне з найважливіших завдань, що стоїть на сьогоднішній день - формування природо-доцільного світогляду дітей, починаючи з самого раннього віку. Причому, доброю основою є знання дошкільнят про навколишню природу.

Проаналізувавши психолого-педагогічну та методичну літературу на тему дослідження, ми з'ясували, що формування природо-доцільного світогляду – трудомісткий багатогранний процес пізнання природи, який є формуванням

основних пріоритетів природо-доцільної культури шляхом тісного переплетення знань, практичної діяльності та духовного початку кожної дитини.

Основна мета формування природо-доцільного світогляду – навчити дитину розвивати свої знання про закони живої природи, розуміння сутності взаємовідносин живих організмів з навколишнім середовищем та формування умінь керувати фізичним та психічним станом.

Педагогічно доцільною моделлю розвитку основ природо-доцільного світогляду старших дошкільнят виступає інтегративна діяльність, яка з необхідною повнотою допомагає реалізувати якості особистості дитини. Створення розвиваючого природо-доцільного середовища в ЗДО також має значення для формування природо-доцільного світогляду дошкільнят.

Доцільна та планомірна взаємодія педагог – дитина – батьки приводить до вирішення основної мети екологічної освіти, тобто формування в дітей дошкільного віку природо-доцільного світогляду.

Було встановлено, що у формуванні природо-доцільного світогляду дітей старшого дошкільного віку важливе місце займає використання природничої казки. Педагоги вважають казку дієвим засобом виховання та використовують її у розвитку різних сторін особистості дитини. Однак, як засіб формування природо-доцільного світогляду казка природничого змісту використовується недостатньо. Вченими доведено, що через емоційну взаємодію з образами діти засвоюють певні знання та уявлення, виробляють конкретні судження, визначають особистісні умовиводи. Однак, на практиці природознавчі казки застосовуються не часто.

## РОЗДІЛ 2

### ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПЕРЕВІРКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДОЗНАВЧОЇ КАЗКИ У ФОРМУВАННІ ПРИРОДО-ДОЦІЛЬНОГО СВІТОГЛЯДУ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

#### 2.1 Стан досліджуваного питання в практиці роботи закладів дошкільної освіти

Для проведення експериментальної частини дослідження було обрано старшу групу дітей у КДНЗ «Ясла-садок №159 «Веселка» та КДНЗ «Ясла-садок №165 «Катруся» Маріупольської міської ради Донецької області, всього у експерименті приймали участь 52 дитини. З них 26 дітей експериментальна група і 26 - контрольна.

**Метою** констатуючого експерименту було:

- визначення рівня сформованості природо-доцільного світогляду дітей старшого дошкільного віку на початку експерименту;
- місце та роль використання природознавчої казки у процесі формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників;

➤ виявлення педагогічної компетентності вихователів у питаннях формування природо-доцільного світогляду та екологічного виховання старших дошкільників.

Спираючись на мету, нами було визначено наступні *завдання* констатуючого експерименту:

1. Визначити індивідуальний рівень сформованості природо-доцільного світогляду у дітей старшого дошкільного віку.
2. З'ясувати особливості педагогічної компетентності вихователів з питань екологічного виховання та формування природо-доцільного світогляду у дітей старшого дошкільного віку.
3. Шляхом спостереження вивчити прояви сформованості природо-доцільного світогляду старших дошкільників.

Провідними *методами* констатуючого етапу дослідження виступили:

1. Анкетування педагогів.
2. Вивчення педагогічного досвіду та педагогічної документації (календарні та перспективні плани).
3. Бесіда з дітьми та спостереження за ними в процесі їх спілкування та поведінки в природі.
4. Діагностичні методи (методика «Я і Світ» Карабаєвої І.І. [29, с. 70]).

На *першому етапі* констатуючого експерименту нами було вивчено педагогічну компетентність вихователів щодо проблеми формування природо-доцільного світогляду у дітей старшого дошкільного віку засобами природознавчої казки. Було проведено анкетування серед вихователів, отриманий матеріал дав підстави для визначення ставлення педагогів до застосування природознавчих казок у формуванні природо-доцільного світогляду старших дошкільників. Розроблена анкета містила 10 пунктів (додаток 1) та включала у себе наступні запитання:

1. Скільки років Ви працюєте з дітьми дошкільного віку?



2. Чи вважаєте Ви важливим компонентом екологічне виховання дошкільників?

3. Як Ви вважаєте, що таке «природо-доцільний світогляд»?

4. Чи погоджуєтесь Ви, що позитивне емоційно-ціннісне ставлення старших дошкільників до природи можливо сформувані за допомогою казок природознавчого змісту?

5. Які форми освітнього процесу Ви використовуєте в екологічному вихованні дошкільників?

6. Скільки казок природознавчого змісту Ви знаєте?

7. Назвіть їх.

8. Чи використовуєте Ви в своїй практиці казки природознавчого змісту для екологічного виховання старших дошкільників?

9. Чи знаєте Ви що таке «сторітелінг»?

10. Які варіанти сторітелінгу Ви знаєте? Назвіть їх.

В опитуванні брали участь 26 вихователів Комунального дошкільного навчального закладу «Ясла-садок №156 «Веселка» Маріупольської міської ради Донецької області.

В ході опитування з'ясувалося, що 100% вихователів мають стаж роботи більше п'яти років. 17 вихователів (65,3%) вкладають правильний зміст у поняття «*природо-доцільний світогляд*», а 9 вихователів (34,6%) не повною мірою розуміють це визначення. Так, наприклад, на питання «Чи вважаєте Ви важливим екологічне виховання дітей дошкільного віку?» 100% вихователів дали відповідь «так».

На питання «Які форми навчально-виховного процесу Ви вважаєте більш доцільними для екологічного виховання дошкільників?» переважали відповіді: екскурсія - 11 вихователів, (42,3%), бесіда за картинками - 6 вихователів, (23%), прогулянки - 6 вихователів, (23%) та читання казок природознавчого змісту - 3 вихователі, (11,5%).

На питання «Чи використовуєте Ви в своїй практиці казки природознавчого змісту для екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку?» незначно переважала відповідь «ні» - 14 вихователів (53,8%), «так» - 12 вихователів (46,2%). На питання «Чи погоджуєтесь Ви, що позитивне емоційно-ціннісне ставлення старших дошкільників до природи можливо сформувати за допомогою казок природознавчого змісту?» відповідь «так» дали 22 вихователі (84,6%), «ні» сказали 4 педагоги (16,4%).

На питання «Скільки казок природознавчого змісту Ви знаєте?» 4 вихователі (15,3%), відповіли «1-5 казок», 11 вихователів (42,3%) – «5-7 казок» та 11 вихователів (42,3%) – «більше 7 казок». Також, у ході анкетування ми з'ясували, що на запитання «Чи знаєте Ви що таке «сторітелінг?» 24 вихователі (92,3%) дали відповідь «так» та лише 2 вихователі (7,7%) відповіли «ні».

Тож, з проведеного анкетування можна зробити висновок, що всі опитані вихователі вважають важливим і необхідним екологічне виховання дітей старшого дошкільного віку, проте не всі педагоги користуються природознавчими казками для формування природо-доцільного світогляду.

*Наступним методом* програми констатуючого етапу було вивчення педагогічного досвіду та аналіз планів. Ми проводили його з метою вивчення змісту та особливостей планування вихователями роботи з екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Аналіз показав, що вихователі під час планування користуються базовою програмою «Я у Світі». Завдання програми «Я у Світі» у сфері «Природа» передбачають забезпечення бази для екологічного виховання дошкільників, відповідно до сучасних вимог, де чітко визначено мету - «створити сприятливі умови для становлення у дошкільника компетентності в цій сфері життєдіяльності, сформувати зачатки екологічної культури, наукового світобачення та екологічно - доцільної поведінки» [55, с. 298].

Проте, спостерігаючи за заняттями ми дійшли висновку, що вихователі майже не використовують казки природознавчого змісту для формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників, а віддають перевагу прогулянкам, екскурсіям та розгляданням картинок.

На основі перспективного, календарного плану, спостереженню за організацією освітнього процесу на занятті нами було визначено наступні недоліки:

1. Педагоги не використовують природознавчі казки для формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників, віддаючи перевагу іншим формам роботи.

2. Вихователі не враховують ефективні педагогічні умови екологічного виховання старших дошкільників.

Після проведеного анкетування і аналізу педагогічного досвіду та планів нами було проведено серію бесід з вихователями про доцільність і необхідність використання природознавчих казок у процесі формування природо-доцільного світогляду дітей старшого дошкільного віку.

На *другому констатуючому етапі* було визначено рівень сформованості природо-доцільного світогляду дітей старшого дошкільного віку.

Для визначення рівня сформованості природо-доцільного світогляду дітей старшого дошкільного віку було використано ігрову діагностичну методику «Я і Світ» Карабаєвої І. І. [29, с. 70]

В основу цієї методики покладено з'ясування ціннісних ставлень дитини до себе і до навколишнього світу. Саме ціннісні орієнтації є елементом соціального досвіду, який, у свою чергу, є основою формування означених компетенцій. Ціннісне ставлення дошкільника до природи, перш за все, повинно проявлятися в усвідомленій природо-доцільній поведінці, що передбачає готовність включатися у практичну природоохоронну діяльність та прагнення дотримуватися правил природокористування.

Як зазначено у даній методиці, навчити бачити та цінувати красу навколишнього світу, співіснувати з природою у гармонії та раціонально використовувати її багатства – саме це завдання екологічного виховання дошкільників, які є пріоритетними. Якщо діти змалечку чітко усвідомлять, що вони несуть відповідальність за природу, то у майбутньому дитина буде відчувати потребу діяти задля збереження та відновлення її ресурсів [29, с. 81].

У дослідженні було використано визначення, яке подають Г. Беленька, Т. Науменко та О. Половіна.

**Природо-доцільний світогляд** - це складник життєвої компетентності дитини, що становить конкретні знання про природу, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до її компонентів, обізнаність із правилами природокористування та їх дотримання (відповідна діяльність і поведінка у природі) і включає три компоненти: інтелектуальний (когнітивний), емоційно-ціннісний та діяльнісно-практичний [2, с. 47].

Основні показники сформованості природо-доцільного світогляду дітей дошкільного віку визначені у відповідності з Державним стандартом дошкільної освіти України, який орієнтує педагогів на цілісний і гармонійний розвиток дитини (за Базовим компонентом дошкільної освіти).

Вважається, що у дитини старшого дошкільного віку сформований екологічний світогляд, якщо вона [1]:

- має уявлення про природне середовище планети Земля та Всесвіту як цілісного організму, у якому взаємодіють природні стихії (повітря, вода, земля, вогонь), а також, ґрунт, рослини, тварини, люди та усвідомлює їх значення для оточуючого світу;
- сприймає природне довкілля як щось цінне, може виокремити позитивні і негативні сторони впливу діяльності людини на стан природи, регулює власну поведінку в природі;

- дитина розуміє, що вона – частина природи; розуміє, що власне здоров'я, настрої та рівень активності залежать від стану природи, її розмаїття і краси;

- знає правила доцільного природокористування і розуміє необхідність їх дотримання, а також, усвідомлює важливість чистоти природного довкілля, економного користування природними ресурсами (користування водою, електричною та тепловою енергією в побуті);

- докладає помірні зусилля задля збереження, догляду та захисту природного довкілля.

Для визначення рівня сформованості природо-доцільного світогляду дітей старшого дошкільного віку нами було обрано наступні критерії:

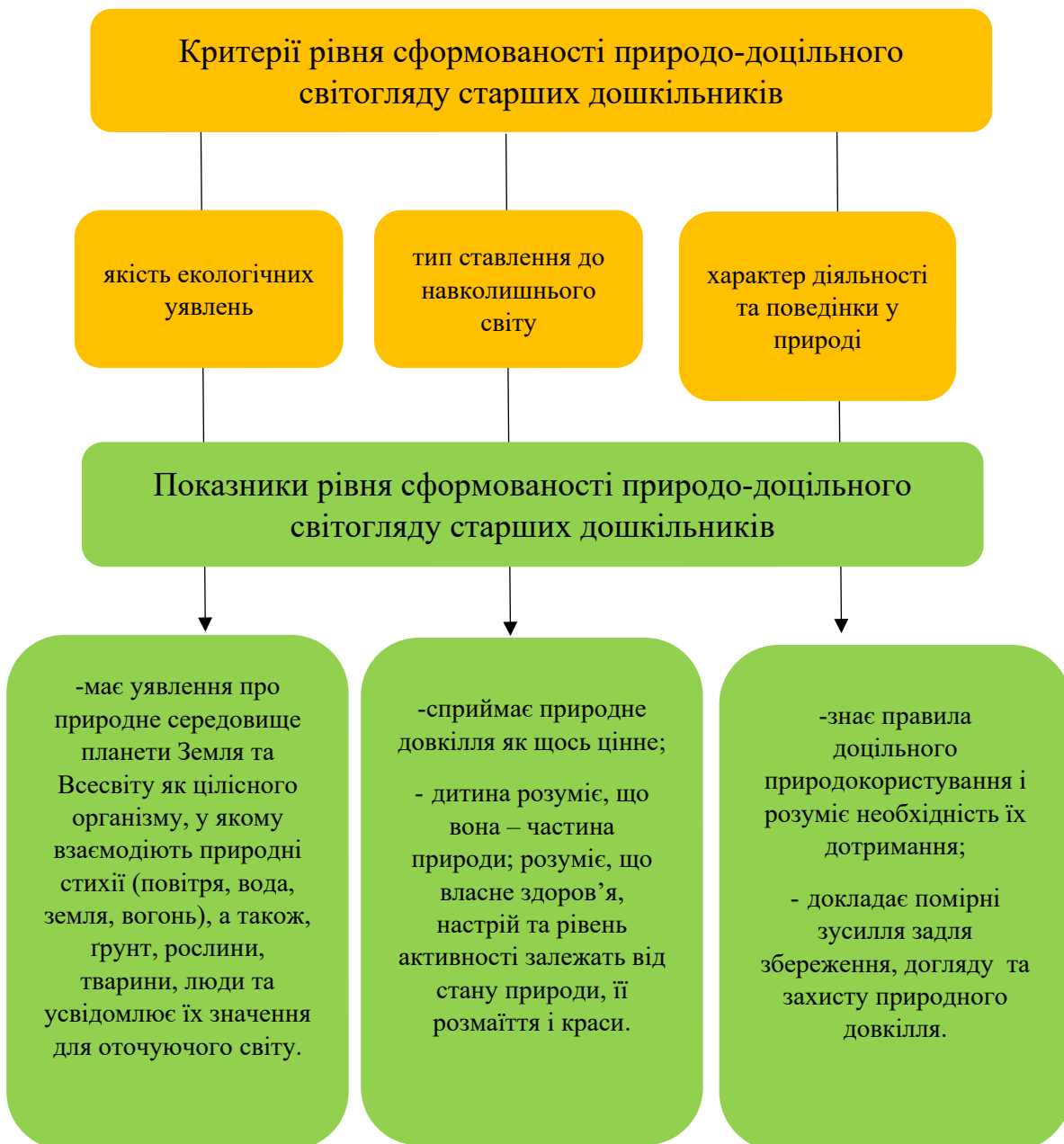
- якість екологічних уявлень (їх обсяг, системність, усвідомленість та реалістичність);

- тип ставлення до навколишнього світу (мотиви та емоції);

- характер діяльності та поведінки дитини у природі (уміння і навички догляду за об'єктами природи, вчинки дітей).

Виникає необхідність упорядкувати критерії рівня сформованості природо-доцільного світогляду старших дошкільників та основні показники сформованості рівня природо-доцільного світогляду, ми зобразили їх на рисунку 2.1.

Рисунок 2.1



На основі критеріїв та показників нами було визначено такі рівні сформованості природо-доцільного світогляду старших дошкільників: *сформовано повною мірою (високий)*; *сформовано посередньо (середній)*; *сформовано мінімально (низький)*, дані заносилися у таблицю 2.1.

Таблиця 2.1

**Рівні сформованості природо-доцільного світогляду дітей старшого дошкільного віку**

<b>Рівень сформованості компетенції</b>	<b>Характеристика</b>
<i>Високий рівень</i>	Характеризувався високим рівнем знань та уявлень дітей про об'єкти та явища природи (в межах навчальної та виховної програми ЗДО та вище); відповідністю явлень дітей реальній дійсності; розумінням екологічних залежностей між об'єктами природи, об'єктами природи та умовами їх існування, між природою і людиною, здатність дитини обгрунтувати їх за допомогою мовлення; сформованість вмінь та навичок догляду за об'єктами природи; тип ставлення до природи – позитивно емоційно-ціннісне.
<i>Середній рівень</i>	Характеризувався обсягом уявлень дітей в межах програми навчання і виховання у ЗДО; частковою відповідністю уявлень дітей реальній дійсності; неповним розумінням залежності між природою і людиною; утрудненням аргументації

	суджень тип ставлення до природи – змішане.
<i>Низький рівень</i>	Характеризувався недостатнім уявленням дитини про явища та об'єкти природи; частковою відповідністю уявлень дітей реальній дійсності; нерозумінням екологічних зв'язків та цілісності природи; тип ставлення до природи – змішане чи споживацьке; уміння та навички догляду за об'єктами природи не сформовано чи не застосовуються.

Методика дослідження рівня сформованості природо-доцільного світогляду полягала в наступному: ми надавали дитині таку інструкцію: «Подивись на малюнки (показували картки до ігрової методики «Я і Світ») (додаток 2). На них зображено дітей, які демонструють певну поведінку у природному довкіллі. Далі пропонувалося розповісти, що саме дитина бачить на малюнках, чи правильно роблять діти або ні, обґрунтувати свою думку.

Відповіді дітей під час опитування заносилися в протокол оцінювання рівня сформованості природо-доцільного світогляду дітей старшого дошкільного віку та оцінювалися в 0; 0,16 чи 0,33 бали, в залежності від суджень дитини за показниками Базового компонента дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти України, який орієнтує педагогів на цілісний і гармонійний розвиток дитини).

Результати діагностики рівня сформованості природо-доцільного світогляду старших дошкільників у контрольній (КГ) та експериментальній (ЕГ) групах оформлені нами у Додатку 3.

Отримані результати оброблених протоколів занесені нами в таблицю 2.2.



Таблиця 2.2

**Результати діагностики сформованості природо-доцільного світогляду старших дошкільників експериментальної групи (ЕГ) та контрольної групи (КГ) на констатуючому етапі експерименту**

<i>Рівні природо-доцільного світогляду</i>	<i>Експериментальна група 26 дітей</i>		<i>Контрольна група 26 дітей</i>	
	<i>Кількість дітей</i>	<i>%</i>	<i>Кількість дітей</i>	<i>%</i>
<i>сформовано повною мірою</i>	2	8%	3	11,5%
<i>сформовано посередньо</i>	13	50%	14	53,8%
<i>сформовано мінімально</i>	11	42%	9	34,6%

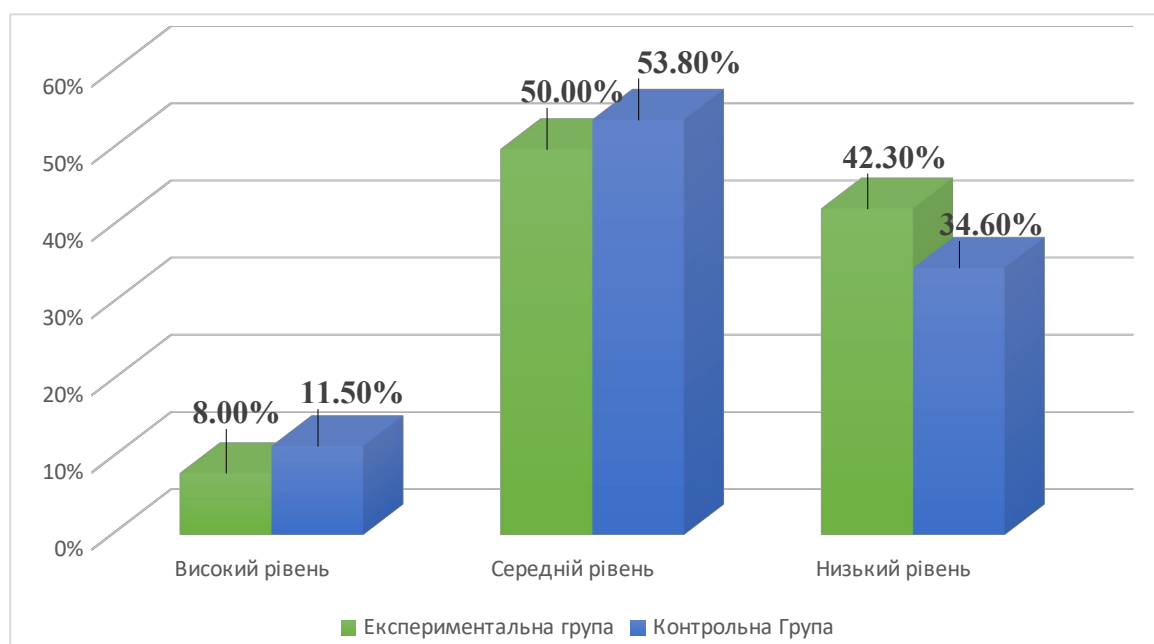
Результати дослідження за даною методикою показали наступні результати: природо-доцільний світогляд експериментальної групи дітей сформований: повною мірою – у 2 дітей (8%); посередньо – у 13-ти дітей (50%); мінімально – у 11-х дітей (42%).

У контрольній групі: повною мірою – у 3-х дітей (11,5%); посередньо- у 14-ти дітей (53,8%); мінімально - у 9-х (34,6%).

Для наочності відсоткові показники, які були виявлені в ході дослідження представлено у вигляді діаграми (рис. 2.2)

Рисунок 2.2

***Рівні сформованості природо-доцільного світогляду дослідних груп дітей за результатами констатуючого експерименту***



Як бачимо, рівні сформованості природо-доцільного світогляду приблизно однакові у контрольній і експериментальній групах і знаходяться на мінімальному рівні.

Це дало нам змогу зробити висновок про недостатню екологічну вихованість дітей старшого дошкільного віку, що спонукає оптимізувати процес екологічного виховання за рахунок комплексного впливу на почуттєву, когнітивну та діяльнісну сферу старших дошкільників, а як відомо – одним з таких засобів виховання є казка природознавчого змісту.

## **2.2 Зміст і методика експериментальної роботи з формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників засобами природознавчої казки**

На основі узагальнених даних констатуючого експерименту, де ми визначили рівень сформованості природо-доцільного світогляду дітей старшого дошкільного віку, нами було розроблено модель підвищення рівня сформованості природо-доцільного світогляду старших дошкільників.

Дослідження показало, що при розробці моделі процесу формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників педагогам необхідно орієнтуватися на вплив на когнітивну сферу дошкільника, якого можливо досягти засобами використання природознавчої казки, бо саме у ній поєднуються яскраві образи та пізнавальна інформація.

На основі теоретичного обґрунтування проблеми сформованості природо-доцільного світогляду старших дошкільників, спираючись на напрацювання різних авторів з даної теми, аналізу різних літературних джерел з проблеми формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників засобами природознавчої казки, орієнтуючись на проведене анкетування серед педагогів та діагностику серед дітей, нами було розроблено модель формувального експерименту для впровадження в освітню діяльність старших груп дошкільного віку.

**Мета** формуючого експерименту полягала у реалізації педагогічних умов, спрямованих на формування природо-доцільного світогляду у старших дошкільників, а також, у систематизації казок природознавчого змісту, які

можуть використовуватися педагогами у процесі формування природо-доцільного світогляду дітей старшого дошкільного віку.

Мета формуючого експерименту була конкретизована нами через наступні *завдання*:

1. Формування у дітей старшого дошкільного віку екологічних уявлень про живі організми та їхні потреби, взаємодію між ними, про цілісність природи і діяльність людини у природі.
2. Виховання у дітей позитивного емоційно-ціннісного ставлення до природи.
3. Формування уміння бачити красу природи, милуватися її довершеністю та охороняти в реальних вчинках і діях.
4. Використання казок природознавчого змісту як одного з найефективніших засобів екологічного виховання та формування природо-доцільного світогляду у дітей старшого дошкільного віку.

Виходячи з проблеми та мети дослідження, завдань та гіпотези нами було розроблено програму експериментальної роботи та визначено загальну спрямованість дослідження. Її сутність полягала у визначенні педагогічних умов формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників засобами природознавчої казки. Такими умовами в контексті нашого дослідження можуть бути наступні:

- 1) організація інтерактивного розвивального середовища ЗДО як поля з набуття старшими дошкільниками природознавчого досвіду;
- 2) впровадження моделі формування природо-доцільного світогляду засобами природознавчої казки на засадах інтеграції;
- 3) готовності вихователів до реалізації завдань з формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників засобами природознавчої казки.

На рисунку 2.3 нами зображено модель структури формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників засобами природознавчих казок.

Рисунок 2.3



*Підвищення рівня сформованості природо-доцільного світогляду старших дошкільників*

Реалізація формувального експерименту проводилася на третьому етапі науково-педагогічного пошуку протягом чотирьох місяців (березень 2021 року – липень 2021 року).

На *першому етапі формувального експерименту* ми провели роботу з вихователями щодо готовності до реалізації завдань з формування природо-доцільного світогляду засобами природознавчої казки.

Ознайомлення педагогів з проблемою формування природо-доцільного світогляду засобами природознавчої казки відбувалось за допомогою семінарів-практикумів та консультацій з визначених тем, у ході яких були надані рекомендації та пояснення:

- семінар-практикум «Роль природознавчої казки в екологічному вихованні старших дошкільників»;
- семінар-практикум «Куточок природи в екологічному вихованні дошкільника»;
- консультація «Формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників»;
- консультація «Природознавчі казки у екологічному вихованні старших дошкільників».

Проведені нами заходи мали за мету розширити у вихователів уявлення щодо формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників (рис. 2.4).

Рисунок 2.4



На проведених консультаціях та семінарах ми використовували метод «Мозкового штурму» та «Шести капелюхів», щоб педагоги могли ознайомитися зі здобутками науковців щодо досліджуваної теми та у ході дискусії мали можливість обговорити проблемні питання, проаналізувати методи та форми використання казок природознавчого змісту у ході формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників.

Результатом проведених заходів ми можемо вважати підвищення інтересу у педагогів до роботи з природознавчими казками у процесі екологічного виховання дошкільників.

*На другому етапі* формувального експерименту нами було організовано інтерактивне розвивальне середовище ЗДО як поля з набуття старшими дошкільниками природознавчого досвіду.

Природо-доцільний світогляд дитини формується під час її безпосереднього спілкування з природою та проявляється у милуванні, спостереженні, трудовій та експериментально-дослідницькій діяльності протягом усього дошкільного дитинства. Тому, дуже важливо, щоб на території закладу дошкільної освіти були створені для цього спеціальні умови.

Нами було визначено основні принципи облаштування інтерактивного розвивального середовища ЗДО (рис. 2.5)

Рисунок 2.5



У ході нашого експериментального дослідження ми визначили складові інтерактивного розвивального середовища у ЗДО – це куточки природи, екологічна кімната, лабораторія та музей природи (табл. 2.3)



Таблиця 2.3

**Складові інтерактивного розвивального середовища у ЗДО**

<b>Назва</b>	<b>Форми та методи взаємодії педагога з дитиною</b>
<b>Куточок природи</b>	Спостереження, хвилинки милування, праця в природі, дослідницька та проектна діяльність, розповіді, бесіди.
<b>Екологічна кімната</b>	Хвилинки художнього пізнання, хвилинки творчості, читання літератури природознавчого змісту, ігри, драматизації, конкурси, проектна діяльність.
<b>Лабораторія</b>	Експериментально-дослідницька та проектна діяльність.
<b>Музей природи</b>	Хвилинки милування, дослідницька діяльність, ігри, моделювання, пізнавальні розповіді та бесіди.

**Куток природи** – окрема складова розвивального середовища ЗДО, у якій дошкільники мають змогу спостерігати та досліджувати різні рослини на тварин.

**Екологічна кімната** – компонент розвивально-екологічного середовища ЗДО, який призначений для проведення комплексних занять з екології, дослідів та екологічних ігор.

Ми парцелювали простір кімнати на декілька зон:

1. Зона для навчання – для виконання практичних робіт та дидактичних ігор.

2. Зона для колекцій – для ознайомлення дітей з різноманітними природними об'єктами.
3. Зона релаксації – для самостійних ігор дітей, відпочинку і виробленню навичок догляду за рослинами.
4. Зона бібліотеки – куточок, де зібрано різноманітні книги та енциклопедії про природу.

Також, в екологічній кімнаті нами було облаштовано зону «лабораторії», де діти займалися дослідницькою діяльністю та шляхом експериментування пізнавали навколишній світ.

**Лабораторія** – база для особливої діяльності дитини, робота в якій передбачає перетворення дітей на «вчених», які експериментують. Мета створення лабораторії у ЗДО створюється - розвивати у дошкільників пізнавальний інтерес та інтерес до дослідницької діяльності.

**Музей природи** – частина внутрішнього екологічного розвивального середовища ЗДО, яка містить колекцію комах, кристалів, листя, насіння, камінців, кімнатних рослин тощо.

У ході експерименту ми дійшли висновку, що головне покликання інтерактивного розвивального середовища ЗДО – забезпечення можливості дошкільників експериментувати та досліджувати природне довкілля, систематично спостерігати за об'єктами живої та неживої природи, самостійна постановка питань дошкільником та пошук відповідей на них, сприймання краси природи, різноманітності її форм та барв, формування моральних якостей та екологічно грамотної поведінки дитини дошкільного віку.

Під час другого етапу формувального експерименту нами було створено низку спостережень за природою, рослинами, за працею людей під час цільових і щоденних прогулянок та хвилинок милувань природою, а також, серію експериментів та занять, спрямованих на формування природо-доцільного світогляду дошкільників (рис. 2.6).

Рисунок 2.6



Діти систематично брали участь у догляді за мешканцями живого куточка (рибки), долучалися до трудових операцій та досліджували властивості води, ґрунтів та повітря в лабораторії (додаток 4).

Ми дійшли висновку, що створене нами еколого-розвивальне середовище закладу дошкільної освіти спрямоване не тільки на формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників, а й забезпечує пізнавальний та естетико-екологічний розвиток дітей, формує морально-етичні якості та сприяє набуттю екологічного досвіду старшими дошкільниками.

*На третьому етапі* формувального експерименту ми впроваджували модель формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників засобами природознавчої казки на засадах інтеграції.

У ході нашого дослідження нами було визначено *педагогічні умови* використання природознавчих казок, яких ми дотримувалися протягом експериментальної роботи:

1. Використання казок у процесі спілкування з дітьми в різних видах діяльності в контексті вирішення завдань екологічного виховання.
2. Застосування наочних матеріалів під час роботи з казкою.
3. Застосування казок у системі.

*Методика* використання природознавчих казок у процесі формування природо-доцільного світогляду у роботі з дітьми старшого дошкільного віку полягала у наступному:

1. Набуття та закріплення знань про різні природні об'єкти та явища природи, формування емоційно-ціннісного ставлення до природи засобами природознавчої казки.
2. Формування у дітей уявлень про залежності в природі, формування позитивного емоційно-ціннісного ставлення до неї.
3. Формування уявлень про людину як частину живої природи, мотивація природо-доцільної поведінки та діяльності дитини.

Провідною формою роботи в ході формуючого експерименту було щоденне спілкування педагога з дітьми з використанням матеріалу казки.

Нами було застосовано такі форми роботи з казками як: читання казок; бесіди за змістом казок; дидактичні ігри за сюжетами казок; малювання, ліплення, ручна праця за змістом казок; театралізовані ігри за сюжетом казок.

Також, у нашому дослідженні було приділено увагу творчим та нетрадиційним методам роботи з казками, які запропонували Дж. Родарі та Н. Рижова – сторітелінг (створення власних казок природознавчого змісту).

Виникає необхідність упорядкувати наведені педагогічні умови та форми роботи з казками природознавчого змісту у процесі формування природо-доцільного світогляду дітей старшого дошкільного віку (рис. 2.7)

Рисунок 2.7



Для реалізації розробленої системи роботи з природознавчими казками ми систематизували їх (таб. 2.4).

Програма передбачала добір та використання казок природознавчого змісту, а також, добірок творчих завдань. Казки добиралися з навчально-методичного посібника Недодатко Н.Г. «Авторські казки природознавчого змісту» [47].

Таблиця 2.4

№	Казки природознавчого змісту, використані під час формуючого експерименту	Зміст творчих і логічних завдань
1	Т. Гаркуша «Краплі дощу»	1. Як називається казка? 2. Що міряло небо? 3. Чому небо засмутилося? 4. Що сталося, коли небо розплакалось? 5. Придумайте інше закінчення до казки
2	Т. Гаркуша «Кролик та зайчиха»	1. Навіщо зайчиха Вета побігла в город? 2. Кого Вета зустріла в городі? 3. Де живуть зайці? Де живуть кролики? 4. Чим харчуються зайці? 5. Хто доглядає за кроликами? Який корм їм дають? 6. Які вороги є у зайців? Чи є вороги у кроликів? 7. Розкажи чим схожі і чим відрізняються зайці й кролики? 8. Придумайте інше закінчення до казки
3	М. Солтис-Смирнова «Куди	1. Що таке Сонце?

	ховається сонечко»	<p>2. Далеко чи близько воно від нас?</p> <p>3. Чи однаково світить Сонце вдень і ввечері? Хто замінює Сонце вночі?</p> <p>4. Що дає нам Сонце? (тепло, світло, життя, красу, здоров'я, енергію)</p> <p>5. Як ми лагідно звертаємось до Сонця?</p> <p>6. А з чим би ви порівняли Сонечко?</p> <p>7. Придумайте інше закінчення до казки</p>
4	В. Сухомлинський «Кульбабка»	<p>1. Чому у кульбабки з'явилась біла шапочка?</p> <p>2. Що сказала стеблинка пушинкам?</p> <p>3. Коли кульбабка складає свої пушинки, і чому?</p> <p>4. Що відбувається з пушинками, які потрапляють на вологий ґрунт?</p> <p>5. Придумайте інше закінчення до казки</p>
5	В. Сухомлинський «Мурашка-мандрівниця»	<p>1. Де жили мурашки?</p> <p>2. Як жили мурашки в мурашнику?</p> <p>3. Звідки з'явилась Мурашка-мандрівниця?</p> <p>4. Чому вона не захотіла жити вдома?</p> <p>5. Як мурашки зустріли чужу?</p> <p>6. Чи прийняли її в своєму мурашнику?</p> <p>7. Як люди називають</p>

		<p>мурашок і бджілок?</p> <p>8. Чому вони нас можуть навчити?</p> <p>9. Придумайте інше закінчення до казки</p>
6	О. Іваненко «На добраніч»	<p>1. Яка пора року описується в оповіданні?</p> <p>2. Як готувалися тварини до зими?</p> <p>3. Хто плете сітку для жертви?</p> <p>4. Кого побачив жучок, коли заглянув у нірку?</p> <p>5. Які тваринки впадають в сплячку на зиму?</p> <p>6. Придумайте інше закінчення до казки</p> <p>7. Дидактична гра «Пори року»</p>
7	О. Соловей «Неслухняні хмаринки»	<p>1. Що трапилося з маленькою дівчинкою Ніною?</p> <p>2. Яку пораду дала мама дівчинці?</p> <p>3. Яку користь принесла ця порада?</p> <p>4. Який можна зробити висновок, прочитавши це оповідання?</p> <p>5. Придумайте інше закінчення до казки</p> <p>6. Театралізована гра «Хмаринки»</p>
8	В. Сухомлинський «Петрик, собака, кошеня»	<p>1. Кого злякався Петрик, що він вирішив зробити?</p> <p>2. Що змінило його думку?</p> <p>3. Кому він допоміг?</p> <p>4. Як Петрикова хоробрість</p>



		<p>зупинила собаку і допомогла кошеняті?</p> <p>5. Подумайте і скажіть, якими ви хотіли б бути, хоробрими чи боягузливими і чому?</p> <p>6. Придумайте інше закінчення до казки</p>
9	3. Живка «Про квасолинку, яка мріяла побачити сонце»	<p>1. Про що мріяла Квасолинка?</p> <p>2. Чому Катруся вирішила залишити квасолинку?</p> <p>3. Що трапилося з квасолинкою, коли Катруся її посадила?</p> <p>4. Розкажіть, якою стала квасолинка, коли прорвалася з-під землі.</p> <p>5. Чим до допомагає Сонечко всім квасолинкам?</p> <p>6. Розкажіть, що саджають на городі ваші дорослі. Як ви їм допомагаєте?</p> <p>7. Придумайте інше закінчення до казки</p>
10	Г. Беленька «Річечка»	<p>1. Чому ліс називається «золотим»?</p> <p>2. Скільки друзів було у нього. Назвіть їх.</p> <p>3. Що таке ліс? Які дерева ви знаєте?</p> <p>4. Які різновиди лісу ви знаєте?</p> <p>5. Кого кохав Золотий Ліс? Чи було це кохання взаємним?</p> <p>6. Чому у річці стала солоня вода?</p> <p>7. Хто допоміг перетворити</p>

		річку на хмару? 8. Придумайте інше закінчення до казки
11	В. Васильчук «Як квіти подорожували до Віоли»	1. Назвіть квіти які ви знаєте? 2. Назвіть друзів квітів, чим вони їм допомагають? 3. Намалюйте вашу улюблену квітку та розкажіть про неї. 4. Придумайте інше закінчення до казки
12	М. Солтис-Смирнова «Стежина серед лісу»	1. Хто залишив сліди на доріжці? 2. Поміркуйте, чи вдалося вовку упіймати оленя. 3. Придумайте інше закінчення до казки
13	Ю. Дмитрієв «Що таке ліс?»	1. Що таке ліс? 2. Які дерева ви знаєте? 3. Художник намалював квіти, кущі, траву, кущі ягід. Як назвати усі ці об'єкти одним словом? 4. Без чого не може існувати ліс? Назвіть рослини, які ростуть у лісі і поділіть їх на групи. (Групи: дерева, кущі, трав'янисті рослини.) 5. Придумайте інше закінчення до казки

Задля забезпечення ефективного використання казок природознавчого змісту з метою формування природо-доцільного світогляду дітей старшого дошкільного віку ми попередньо знайомилися зі змістом казки, аналізували зміст, визначали її наукову природознавчу основу та відповідність змісту казки

для віку дітей і їхнього рівня знань про природу, правильно і чітко формулювали запитання до бесіди за казкою і створювали завдання до казок так, щоб відповідаючи на них діти міцно засвоювали знання про природу.

Робота з усіма казками проводилася нами у чотири етапи:

### ***I етап. Попередня робота***

- читання казки та її аналіз;
- добір дидактичних вправ та ігор;
- підготовка необхідного матеріалу;
- створення сприятливої атмосфери для роботи зі старшими дошкільниками.

### ***II етап. Робота з казкою природознавчого змісту***

Метою цього етапу була актуалізація знань та уявлень у дітей про об'єкти та явища природи, особливості їх взаємодії, підвищення рівня пізнавальної активності старших дошкільників.

Нами було використано наступні форми роботи:

- виразне читання казки, використання наочності;
- дотримання «хвилинки тиші», щоб діти мали змогу емоційно «пережити» зміст казки;
- бесіда за змістом казки;
- вільне коментування дітей;
- аналіз казки з позиції різних персонажів (фантастичне аналізування);
- дидактичні та театральні ігри за змістом казок;
- створення казки власними руками (практична робота за змістом казки);

### ***III етап. Створення власної казки природознавчого змісту за допомогою сторітелінгу***

На третьому етапі роботи з природознавчими казками нами було використано нетрадиційний метод роботи з казкою, запропонований Дж. Родарі та Н. Рижовою, а саме – сторітелінг.

Нами було використано прийоми, описані у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

### Прийоми сторітелінгу

Прийом	Характеристика
Аналітичний	Передбачає аналіз казки-оригіналу, виявлення та оцінку рис характерів дійових осіб, а також, ключових проблем та їх основні причини.
Оперативний	Характеризується заміною певних рис та якостей казкових персонажів для розв'язання певних проблем.
Синтетичний	Для цього прийому характерна повна заміна змісту казки, відповідно до внесених змін. Вважається найдоцільнішим прийомом сторітелінгу.

Деякі способи трансформації змісту творів нами описано у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

### Способи трансформації змісту казок

Назва	Характеристика
«Зроби навпаки»	Риси характеру та дії казкових персонажів

	замінюються на цілком протилежні
«Збільшення-зменшення»	Перетворення маленького і беззахисного казкового героя та великого та сильного чи навпаки
«Прискорення-уповільнення»	Прискорення чи уповільнення дій певного казкового персонажу
«Дроблення-об'єднання»	Поділ казкового героя на частини, кожна з яких починає жити власним життям чи, навпаки, об'єднання різних істот в єдиний організм
«Перервності-постійності»	Те, що відбувається тільки один раз, а потім зникає, стає постійним або навпаки
«Динамізації-статичності»	Перетворення нерухомого, твердого об'єкта у рухомий, гнучкий та навпаки
«Персоніфікації-деперсоніфікації»	Перенесення властивостей живих істот на неживі та навпаки
«Надання або відбирання властивостей»	Надання казковому персонажу певних властивостей чи навпаки, відбирання їх
«Універсалізації-обмеження»	Надання всім казковим персонажам нових властивостей або позбавлення усіх дійових осіб, окрім головного героя, якихось можливостей
«Шкідливе замінити на корисне»	Використання головним казковим персонажем для якоїсь доброї чи корисної справи атрибутів негативного героя
«Відновлення-відкидання»	Надання можливості позитивному чи негативному казковому персонажу повернутися до життя або відкинути все зайве

«Заміна одних властивостей іншими, більш корисними»	Заміна одних казкових об'єктів на інші.
---	---

У ході експерименту нами було запропоновано старшим дошкільникам різні варіанти казок природознавчого змісту. Діти із задоволенням приєднуються до створення казки – відповідають на запитання, радять, як вчинити казковим героям, залюбки продовжують розповідь педагога та нагадують персонажам про певні дії, тощо.

Складаючи та розповідаючи казку, ми дотримувалися основних правил сторітелінгу:

1. Розповідь напочатку заняття (сюрпризний момент) має тривати не більше 2-3 хв. Це має бути непростий або комічний випадок з життя персонажа, мета якого — донести до дітей важливу інформацію.
2. Персонажі (або персонаж) мають бути яскраві, добре знайомі дітям (їхня «фізична» присутність під час розповіді не обов'язкова).
3. Ключовим є запитання, на якому зосереджено увагу слухачів і на яке буде дано відповідь наприкінці історії.
4. Для підтримання уваги дітей важливо забезпечити оптимальний ритм історії (тобто те, наскільки швидко або повільно вона розвивається).
5. Емоційне наповнення оповідки має наближати її до власного досвіду слухачів, аби вони співчували персонажеві, бажали допомогти йому.
6. Діти мають бути учасниками подій, що відбуваються з персонажем і особисто стосуються кожного з них.
7. Оповідачу доречно варіювати тон, гучність свого голосу. Розповідання тихим голосом, а іноді навіть пошепки, допомагає слухачам сприйняти сюжет, злитися з ним, співпереживати персонажам.

8. Бажано супроводжувати розповідь відповідними мелодіями і звуками (підготовленими заздалегідь).

9. Розповідь не слід перевантажувати зайвими деталями та наочністю.

Будуючи власну розповідь ми дотримувалися основних структурних компонентів сторітелінгу, а саме: прив'язка до місця події; особливі обставини; казковий герой залишає домівку і вирушає назустріч пригодам; перемога, повернення додому; щаслива кінцівка, висновки.

Деякі структурні компоненти сторітелінгу ми об'єднували залежно від сюжету казки. Також, в роботі нами було використано адаптований варіант карток Володимира Проппа (додаток 5).

### **2.3 Результати дослідження з формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників засобами природознавчої казки**

Завершальним етапом нашого дослідження було проведення контрольного експерименту.

**Метою контрольного експерименту** було виявлення динаміки змін у природо-доцільному світогляді кожної дитини експериментальної групи (ЕГ) і порівняння отриманих результатів з показниками контрольної групи (КГ).

Контрольний експеримент проводився за методикою констатуючого обстеження, але для контрольного вимірювання рівня сформованості природо-доцільного світогляду старших дошкільників було змінено набір малюнків за змістом, але при цьому, збережено головну умову використовуваної діагностики – стале співвідношення позитивного та негативного 1:1.

Для бесіди з дитиною пропонувалося 12 запитань, серед яких були запитання на виявлення:

- когнітивної складової (1-9 питання);
- емоційної складової (9-11 питання);
- поведінкової складової – 12-те питання.

Відповіді на ці питання дають педагогові уявлення про сформованість природо-доцільного світогляду. Обстеження проводилося за такими картками (додаток 5) та запитаннями:

1. Чи правильно чинить хлопчик? (картка 1)
2. Чому ти так вважаєш?



3. Чи правильно чинять діти? (картка 2)
4. Чому ти так вважаєш?
5. Чи правильно чинять діти? (картка 3)
6. Чому ти так вважаєш?
7. Чи правильно чинять діти? (картка 4)
8. Чому ти так вважаєш?
9. Якби ти зустрів(ла) людину, яка не дбає про навколишній світ та природу, щоб ти порадив(ла)?
10. Чи викликають у тебе цікавість розповіді дорослих про природу, про те, чому необхідно її оберігати?
11. Чому?
12. Ти оберігаєш природу і навколишнє середовище завжди чи лише тоді, коли про це просить дорослий?

Результати протоколів занесені у таблиці і оформлені у додатку 6.

Нами було проаналізовано рівень сформованості природо-доцільного світогляду старших дошкільників по закінченню експерименту. Результати аналізувалися з залученням даних констатуючого обстеження рівня сформованості природо-доцільного світогляду старших дошкільників.

Результати обстеження дітей контрольної групи (КГ) та експериментальної групи (ЕГ) занесено у таблицю 2.7.

Таблиця 2.7

**Динаміка формування природо-доцільного світогляду дітей старшого дошкільного віку експериментальної та контрольної груп у процесі експерименту**

Вибірка	За результатами констатуючого експерименту	За результатами контрольного експерименту
	Рівні сформованості природо-доцільного світогляду старших дошкільників	

	мінімальний	середній	високий	мінімальний	середній	високий
Експериментальна група	42%	50%	8%	23%	46,1%	30,7%
Контрольна група	34,6%	53,8%	11,5%	34,6%	53,8%	11,5%

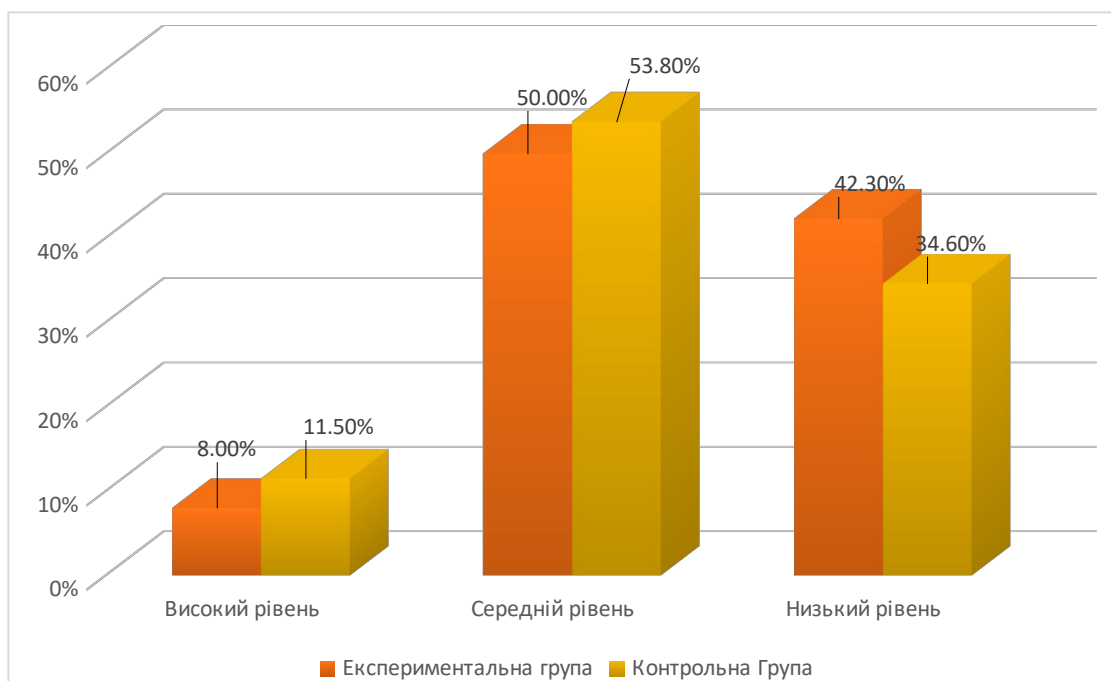
На початку формуючого експерименту 11,5% дітей контрольної групи (КГ) показали високий рівень сформованості природо-доцільного світогляду, 53,8% дітей – середній рівень і 34,6% - продемонстрували низький рівень сформованості природо-доцільного світогляду.

А у експериментальній групі (ЕГ) 8% дітей старшого дошкільного віку показали високий рівень сформованості природо-доцільного світогляду, 50% дітей – середній рівень та 42% - продемонстрували низький рівень сформованості природо-доцільного світогляду.

Для наочності представимо порівняльний аналіз сформованості природо-доцільного світогляду старших дошкільників експериментальної групи (ЕГ) та контрольної групи (КГ) на формувальному етапі експерименту (рис. 2.8)

Рисунок 2.8

**Порівняльний аналіз сформованості природо-доцільного світогляду старших дошкільників експериментальної групи (ЕГ) та контрольної групи (КГ) на формувальному етапі експерименту**



Після проведення контрольного експерименту нами було отримано наступні показники, які занесено нами у таблицю 2.8.

Таблиця 2.8

**Результати діагностики сформованості природо-доцільного світогляду старших дошкільників експериментальної групи (ЕГ) та контрольної групи (КГ) на контрольному етапі експерименту**

<i>Рівні природо-доцільного світогляду</i>	<i>Експериментальна група 26 дітей</i>		<i>Контрольна група 26 дітей</i>	
	<i>Кількість дітей</i>	<i>%</i>	<i>Кількість дітей</i>	<i>%</i>
<i>сформовано повною мірою</i>	7	26,9%	4	15,5%
<i>сформовано посередньо</i>	13	50,1%	15	57,6%
<i>сформовано мінімально</i>	6	23%	7	26,9%

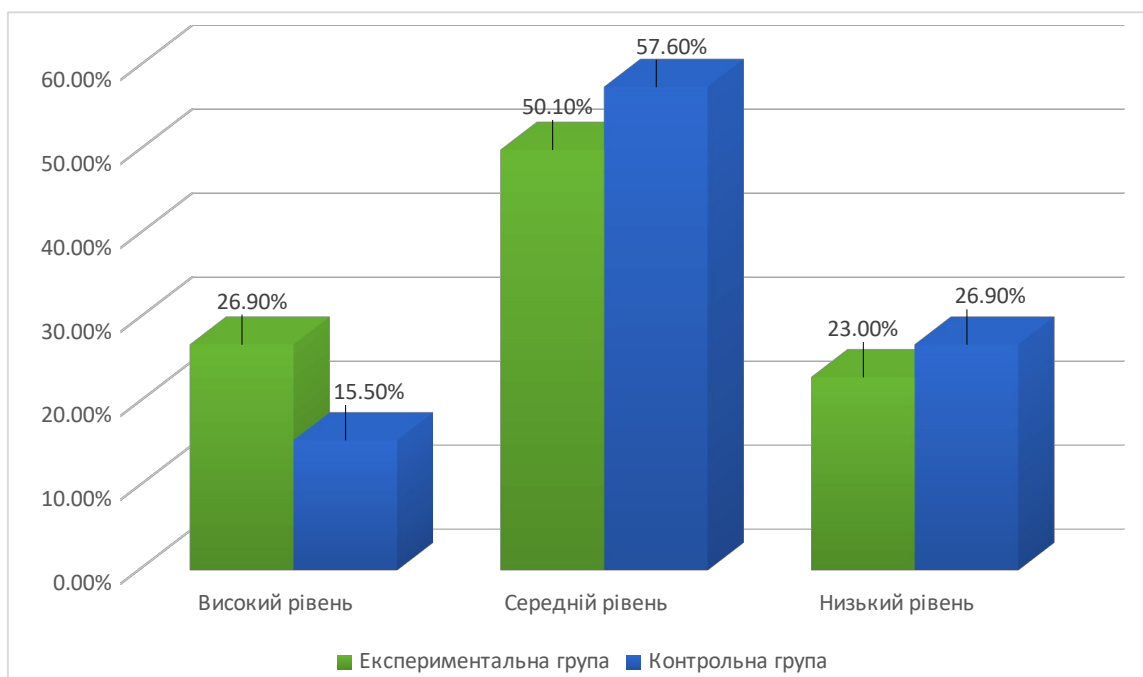
Як можна побачити, за результатами контрольного експерименту 15,5% дітей контрольної групи (КГ) показали високий рівень сформованості природо-доцільного світогляду; 57,6% дітей – середній рівень і 26,9% - продемонстрували низький рівень сформованості природо-доцільного світогляду.

А у експериментальній групі (ЕГ) 26,9% дітей старшого дошкільного віку показали високий рівень сформованості природо-доцільного світогляду; 50,1% дітей – середній рівень та 23% - продемонстрували низький рівень сформованості природо-доцільного світогляду.

Для наочності представимо порівняльний аналіз сформованості природо-доцільного світогляду старших дошкільників експериментальної групи (ЕГ) та контрольної групи (КГ) на контрольному етапі експерименту (рис. 2.9)

Рисунок 2.9

**Порівняльний аналіз сформованості природо-доцільного світогляду старших дошкільників експериментальної групи (ЕГ) та контрольної групи (КГ) на контрольному етапі експерименту**



Порівняння даних формуючого етапу з даними, отриманими нами на контрольному етапі нашого дослідження показує, що в контрольній групі (КГ) старших дошкільників високий рівень сформованості природо-доцільного світогляду збільшився на 3,8%; середній рівень – на 3,8%; а показник низького рівня сформованості природо-доцільного світогляду зменшився на 7,7%.

А в експериментальній групі (ЕГ) старших дошкільників кількість дітей з високим рівнем природо-доцільного світогляду збільшилася на 18,9%; середній рівень лишився на тому ж значенні, а показник низького рівня сформованості природо-доцільного світогляду зменшився на 19,3%.

Для наочності представимо порівняльний аналіз сформованості природо-доцільного світогляду старших дошкільників експериментальної групи (ЕГ) на контрольному етапі експерименту (рис. 2.10) та контрольної групи (КГ) на контрольному етапі експерименту (рис. 2.11).

Рисунок 2.10

**Порівняльний аналіз сформованості природо-доцільного світогляду старших дошкільників експериментальної групи (ЕГ) на контрольному етапі експерименту**

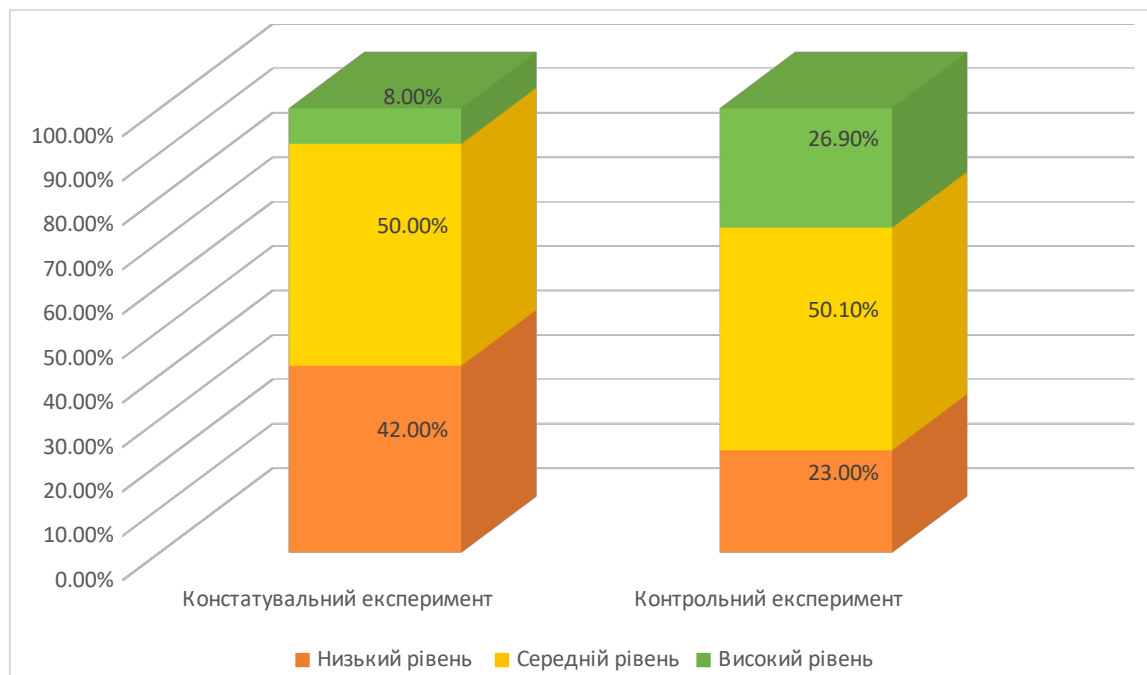
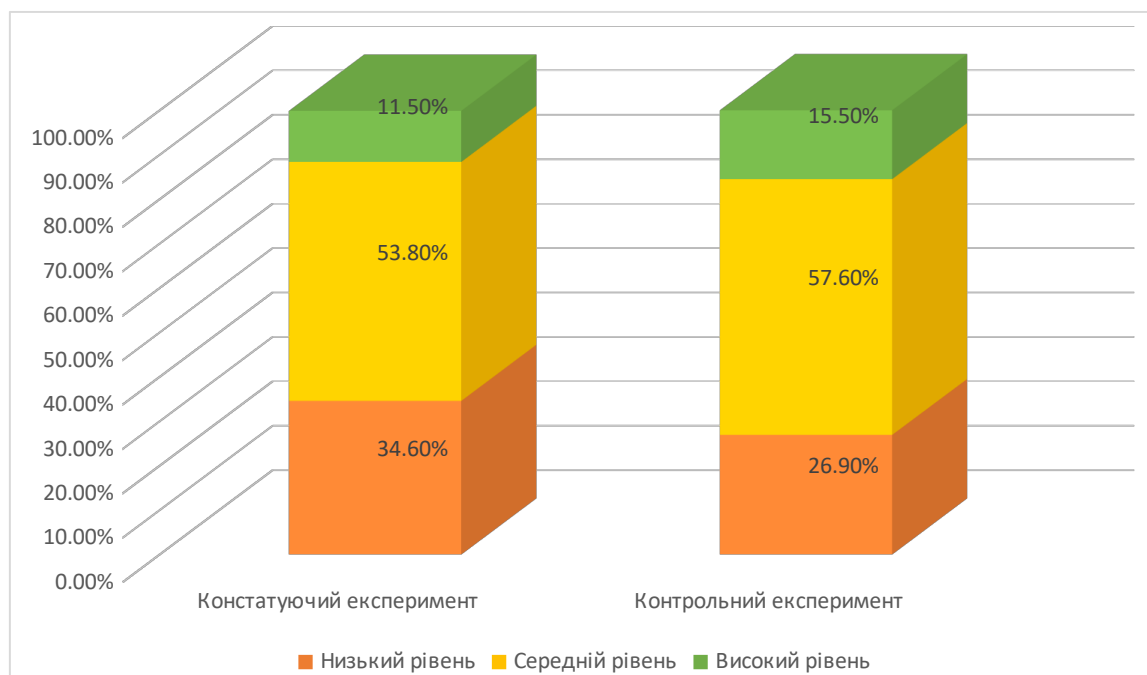


Рисунок 2.11

**Порівняльний аналіз сформованості природо-доцільного світогляду старших дошкільників контрольної групи (КГ) на контрольному етапі експерименту**



Контрольний етап дослідження дав змогу дійти до висновку про те, що для формування природо-доцільного світогляду дітей старшого дошкільного віку необхідно створювати педагогічні умови.

Найбільш значним досягненням можна вважати скорочення числа дітей, які на початку експерименту були віднесені до груп з низьким рівнем сформованості природо-доцільного світогляду.

Отримані результати свідчать про значне збільшення дітей з високим рівнем сформованості природо-доцільного світогляду.

Таким чином, форми роботи з дітьми, які застосовувалися нами під час експериментального дослідження, допомогли нам значно підвищити рівень сформованості природо-доцільного світогляду у дітей старшого дошкільного віку.

## Висновки до розділу 2

Нами була здійснена первинна діагностика рівня сформованості природо-доцільного світогляду дітей старшого дошкільного віку; анкетування вихователів; опис процесу впровадження моделі формування природо-доцільного світогляду і аналіз результатів формувального експерименту дозволяють зробити наступні висновки.

В основу первинної діагностики рівня сформованості природо-доцільного світогляду дітей старшого дошкільного віку було покладене припущення про те, що формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників буде ефективним за наступних педагогічних умов: організація інтерактивного розвивального середовища ЗДО як поля з набуття старшими дошкільниками природознавчого досвіду; впровадження моделі формування природо-доцільного світогляду засобами природознавчої казки на засадах інтеграції; готовності вихователів до реалізації завдань з формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників засобами природознавчої казки.

У результаті констатуючого етапу експерименту було встановлено що:

1. Велика кількість вихователів (53,8%) не використовують казки природознавчого змісту як засіб формування природо-доцільного світогляду у дітей старшого дошкільного віку.

2. Більшість дітей має середній (50%) та низький (42%) рівні сформованості природо-доцільного світогляду. Це доводить те, що робота з формування природо-доцільного світогляду у дітей старшого дошкільного віку має багато прогалин: у дітей лише частково сформовані уявлення про реальну дійсність; у них неповне розуміння залежності між природою і людиною; вони відчують утруднення в аргументації суджень; тип ставлення до природи – змішане чи споживацьке.



Формувальний етап дослідно-експериментальної роботи базувався на впровадженні розробленої моделі формування природо-доцільного світогляду у старших дошкільників.

З цією метою були виділені наступні педагогічні умови:

1. Використання казок у процесі спілкування з дітьми в різних видах діяльності в контексті вирішення завдань екологічного виховання.
2. Застосування наочних матеріалів під час роботи з казкою.
3. Застосування казок у системі.

На контрольному етапі експерименту нами було здійснено аналіз результатів формувального етапу експерименту, який дав змогу зробити наступні висновки:

- спеціально організовані заняття з використанням казок природознавчого змісту дозволяють підвищити рівень сформованості природо-доцільного світогляду старших дошкільників на 18,9%;
- рівень сформованості природо-доцільного світогляду залежить від конкретних знань про природу, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до її компонентів, обізнаності із правилами природокористування та їх дотриманням (відповідна діяльність і поведінка у природі) і включає три компоненти: інтелектуальний (когнітивний), емоційно-ціннісний та діяльнісно-практичний. Результати обстеження показали, що після проведення роботи з набуття дітьми екологічних знань рівень сформованості природо-доцільного світогляду підвищився на 18,9%;
- проведення просвітницької роботи з вихователями з питань екологічного виховання засобами природознавчих казок позитивно впливає на формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників.

Все вище викладене дозволяє констатувати, що висунута на початку дослідження гіпотеза підтвердилася у ході експериментальної роботи.

## ВИСНОВКИ

Відповідно до мети і завдань, окреслених на початку роботи, нами було зроблено наступні висновки.

*Природо-доцільний світогляд* – один з фундаментальних загальнолюдських цінностей, суть якої полягає у врегулюванні науковими, моральними, мистецькими засобами системи екологічних відносин, у перетворенні негативних проявів, що ведуть до екологічної кризи, у позитивну діяльність. Природо-доцільний світогляд особистості передбачає формування екологічної культури вже з дошкільного віку.

У першому розділі роботи здійснено теоретичний аналіз праць, які присвячені формуванню природо-доцільного світогляду старших дошкільників засобами природознавчої казки, де засвідчено актуальність проблеми.

Проведений теоретичний аналіз досліджень проблеми дає змогу зробити висновок, що процес формування природо-доцільного світогляду у дітей в закладі дошкільної освіти потребує модернізації з метою надання комплексних знань дошкільникам в екологічному напрямку. Відповідно, існує необхідність у створенні педагогічних умов, що сприятимуть формуванню природо-доцільного світогляду у старших дошкільників засобами природознавчої казки:

1. Організація інтерактивного розвивального середовища ЗДО як поля з набуття старшими дошкільниками природознавчого досвіду;
2. Впровадження моделі формування природо-доцільного світогляду засобами природознавчої казки на засадах інтеграції;
3. Готовності вихователів до реалізації завдань з формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників засобами природознавчої казки.

У другому розділі роботи проводилось експериментальне дослідження. Під час констатувального експерименту було визначено показники та критерії

сформованості природо-доцільного світогляду старших дошкільників, вивчення яких відбувалося протягом констатувального експерименту із застосуванням діагностичної методики «Я і Світ» Карабаєвої І.І.

Виявлено та охарактеризовано рівні сформованості природо-доцільного світогляду старших дошкільників: високий, середній, низький. До кожного рівня підібрані відповідні критерії.

Результати проведення констатувального експерименту засвідчили наступні дані: у контрольній групі (КГ) дітей високий рівень у 3-х дітей (11,5%); середній - у 14-ти дітей (53,8%); низький - у 9-х (34,6%). У експериментальній групі (ЕГ) дітей високий рівень у 2 дітей (8%); середній – у 13-ти дітей (50%); низький – у 11-х дітей (42%).

Протягом формувального експерименту було перевірено педагогічні умови формування природо-доцільного світогляду старших дошкільників засобами природознавчої казки шляхом впровадження відповідної моделі на заняттях та інших видах діяльності дошкільників у закладі дошкільної освіти.

За підсумками формувального та контрольного етапів дослідження ми спостерігаємо позитивну динаміку рівнів сформованості природо-доцільного світогляду старших дошкільників, завдяки впровадженню до освітнього процесу занять із формування природо-доцільного світогляду засобами казки, а отже, створенню спеціальних педагогічних умов.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція) // Дошкільне виховання. 2021. №7. С.4-19.
2. Беленька Г. В. Дошкільнятам про світ природи: методичний посібник для вихователів дітей дошкільного віку / Г. В. Беленька, Т. С. Науменко, О. В. Половіна. – Київ : Київський університет ім. Бориса Грінченка, 2013. 115 с.
3. Беленька Г. Екологічна казка в житті сучасної дитини / Г.Беленька // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2012. № 2. С.17-24.
4. Беленька Г.В. Змалку ближче до природи. Вплив природного середовища на розвиток малюка // Дошкільне виховання. 2004. №6. С. 7–9.
5. Беленька Г В. Родинні читання: відновимо добру традицію // Дошкільне виховання. 2013. № 2. С. 17–19.
6. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дошкільника від народження до семи років: монографія / А. М. Богуш. Київ: Слово, 2004. 376 с.
7. Богуш А. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах / А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик. Київ, 2006. 302 с.
8. Бродовська А. М. Формування природничої компетентності старшого дошкільника в процесі використання особистісно орієнтованого підходу / А. М. Бродовська //Педагогічний дискурс . 2011. вип. 9. С. 40 – 44.
9. Вахняк Н.В. Формування екологічної культури у дітей дошкільного віку засобами казки // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Сер : Педагогіка. 2014. № 2. С. 232-237.
10. Вашуленко М.С. Екологічні ланцюжки // Дошкільне виховання. 2007. №7. С. 18–20.

11. Веракса О.М. Про користь чарівної казки: психоаналітичний підхід. // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2016. № 10. С. 63–69.
12. Веретеннікова О.В. Ознайомлення дітей дошкільного віку з природою. К.: Вища школа, 2012. 365 с.
13. Вовк О. Капці-мандрівники / О. Вовк // Дошкільне виховання. 2016. - № 2. С. 28 - 29.
14. Волос Т. Формування еколого-природничої компетентності дошкільників засобами авторської екологічної казки [Електронний ресурс]/ Режим доступу : [www.slideshare.net](http://www.slideshare.net). (дата звернення: 02.10.2019 р.).
15. Воробей Г.Є. Екологічне виховання дітей з допомогою казок В. Сухомлинського. К.: Бібліотека вихователя дитячого садка № 23. 2015. С. 30–70.
16. Герасимчук О.Л. Екологічне виховання в контексті сучасної парадигми сталого розвитку // Інноваційні підходи до виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах : матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції (м. Житомир, 22-23 травня 2014 р.) / За ред. О. А. Дубасенюк, В. А. Ковальчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 401-406.
17. Гончаренко А. Комплексна модель роботи з літературним твором /А. Гончаренко // Палітра педагога. 2015. №4. С. 10-14.
18. Горопаха Н.М. Виховання екологічної культури дітей: посібник для вихователів дошк. закл. та вчителів початкових класів. Рівне, 2001. 212 с.
19. Грицюк Л.А, Каратаєва М.І. До екологічного світорозуміння через усвідомлення себе. Формування екологічної культури дітей. Палітра педагога. 2005. №2. С. 11-14.
20. Гулай О.І. Компетентнісний підхід як основа нової парадигми освіти / О. І. Гулай // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2009. № 2. С. 41 – 50.

21. Дацюк Н.В., Слива Л.П. Екскурсія в країну «Екологізнай». Дошкільне виховання. 2014. № 5. С. 30-32.
22. Деда В. М. Основні спекти підготовки фахівців дошкільного профілю до формування екологічної компетенції у дітей дошкільного віку / В.М. Деда // Психолого-педагогічні науки. 2017. № 1. С. 144-149.
23. Долинна О.П, Низковська О.С. Екологічні виклики сьогодення: збережемо субкультуру дитинства. Дошкільне виховання. 2014. № 5. С. 5-8.
24. Дужук С. Т. Використання казки в екологічному вихованні дошкільнят /С.Т.Дужук //Дошкільне виховання. 2007. № 6. С. 38-39.
25. Зайцева Л.І. Формування у старших дошкільників науково-практичного досвіду у сфері природно-предметного довкілля: теоретико-методичний аспект: монографія. Мелітополь: Видавничий будинок ММД, 2019. 381 с.
26. Зінчук В. Усі потрібні на Землі / В. Зінчук // Палітра педагога. 2015. № 6 . С. 19-21.
27. Камінська О. Як подолати страх? Допоможе казка! / О. Камінська // Дошкільне виховання. 2017. - № 4. С. 10 - 12.
28. Каплуновська О.П. Організація екологічної освіти в дошкільному навчальному закладі. – К.: Слово, 2018. С. 9–10.
29. Карабаєва І. І. Моніторинг якості дошкільної освіти: кваліметричний підхід до оцінки розвитку дитини: / І. І. Карабаєва, Н. В. Савінова. Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2016. 184с.
30. Коменский Я.А. Великая Дидактика. М.: Академия, 1875. 282 с.
31. Кондратенко Р. В. Діагностичний супровід розвитку та виховання старших дошкільників: навч. метод. Посібник / Р. В.Кондратенко, В.Ф.Олійник, І.В.Онищенко; за заг.ред. В.Ф.Олійник. Кривий Ріг , 2015. 224 с.

32. Крутій К. Л. Конспекти занять із художньо-мовленнєвої діяльності дітей середнього дошкільного віку / К. Л. Крутій, О. П. Кулініч, Н. В. Погрібняк/ Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2009. 164 с.
33. Крутій К. Сторітелінг : мистецтво розповідання або Як зацікавити й мотивувати дітей / К. Крутій, Л. Зданевич //Дошкільне виховання. 2017. №7. С.2 – 6.
34. Кубенко І. М. Що таке компетентність і як її розуміють в освіті / І. М. Кубенко // Додаток до електронного журналу «Теорія та методика управління освітою». 2010. Вип. 1. С. 12 – 23.
35. Кучеренко Ж. Казка як складова освітнього процесу / Ж. Кучеренко // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2010. № 10. С. 59 – 62.
36. Лисенко Л. Казкові дороги / Л.Лисенко // Палітра педагога. 2015. №2. С.18-19.
37. Лозовська І.М. До проблеми формування екологічної культури та вихованості. Нова педагогічна думка. 2009. № 4. С. 112–114.
38. Лозовська І.М. Концепції становлення та розвитку процесів взаємодії людини й навколишнього середовища. Соціальна педагогіка: теорія та практика. 2010. № 3. С. 28–34.
39. Лозовська І. М. Теоретичні основи формування екологічної культури шкільної молоді. Науковий вісник ВНУ ім. Л.Українки. Луцьк: РВВ Вежа, 2011. № 17. С. 53–58.
40. Любарова В. Куточок природи в дитячому садку /В.Любарова. Київ: Редакції газет з дошкільної та початкової освіти, 2013. 112 с. (Бібліотека «Шкільного світу»).
41. Маршицька В. Соціально-моральні задачі у екологічному вихованні дошкільнят / В. Маршицька // Дошкілля. 2016. № 5. С. 18-21.

42. Маршицька В. Від розуму до емоцій. Виховання емоційного ставлення дошкільнят до природи / В. Маршицька // Дошкілля. 2012. № 4. С. 20-21.

43. Машовець М. Вплив казки на формування особистості дитини: моральний аспект / М. Машовець, А. Карнаухова // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2015. № 7. С.20-25.

44. Миколаєва С.Н. Виховання екологічної культури в дошкільному дитинстві. К.: Нова школа. 2009. 247 с.

45. Науменко Т. Незвідані грані казки / Т. Науменко // Дошкілля. 2011. № 2 (18). С. 5 – 7.

46. Науменко Т. Формування природничо-екологічної компетентності дошкільників засобами авторської казки / Т.Науменко // Вихователь-методист дитячого садка. 2012. № 7. С. 25 -33 .

47. Недодатко Н.Г. Авторські казки природознавчого змісту: Навч.-метод. посібник Кривий Ріг: ДВНЗ «КДПУ», 2017. 152 с.

48. Недодатко Н. Г. Основи природознавства з методикою ознайомлення дітей з природою : курс лекцій: навч. посіб. : У 2 ч. Ч 1. /Н. Недодатко. 2-ге,вид. доп. Кривий Ріг : КНУ, 2015. 216 с.

49. Осадченко І. Методика роботи над складанням казок / І.Осадченко // Обдарована дитина. 2004. № 4. С. 38-48.

50. Петрук В.Г. Філософські аспекти екологічної свідомості, науки і освіти, виховання і культури / В. Г. Петрук, Н. С. Звуздецька, Р. В. Петрук // Гуманізм та освіта : зб. матеріалів ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 2008). – Електронне наукове видання матеріалів конференції. [Електронний ресурс]. – Доступ до ресурсу : <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/Zwuzdezka.php>. (дата звернення 10.04.2020).



51. Плохій З. П. Екологічне виховання дітей дошкільного віку / З. П. Плохій Київ: 2007. 234 с.
52. Плохій З.П. Еколого-розвивальне середовище дошкільного навчального закладу: інноваційні підходи // Дошкільне виховання. 2010. № 7. С. 6–10.
53. Плохій З.П. Формування у дітей дошкільного віку екологічної культури (теоретичні та методичні аспекти): монографія. К.: Персонал, 2010. 319 с.
54. Присяжнюк Л.А. Екологічна казка у роботі зі старшими дошкільнятами. Дошкільне виховання. 2014. № 9. С. 20-22.
55. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч. / Аксьонова О.П., Аніщук А.М, Артемова Л.В. та ін. / наук. кер. О.Л. Кононко. К.: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. 452 с.
56. Прозорова Л. Казка розуму навчає і від бід застерігає / Л. Прозорова // Дошкільне виховання. 2017. № 1. С. 20 – 23.
57. Прозорова Л. Казки, що вчать доброти /Л. Прозорова // Дошкільне виховання. 2017. №3. С. 16-17.
58. Пустовіт Н. А. Збалансований розвиток суспільства / Н.Пустовіт // Дитячий садок. Управління. 2012. №2(24). С. 14 – 15.
59. Реймерс Н.Ф. Охрана природы и окружающей человека среды: Словарь-справочник. М.: Просвещение, 1992. 320 с.
60. Романовська Д.Д. Світ навколо нас – і я його частинка. Еколого-психологічний тренінг. Київ, 2006. № 21. С. 16–24. 48.
61. Рябікіна Н. Казкова прогулянка / Н. Рябікіна // Дошкільне виховання. 2017. № 2. С. 26 - 27.
62. Софянчук Л. Казка як засіб розвитку особистості / Л.Софянчук. Кіровоград, 2016. 25 с.

63. Соцька О.П. Від знань та емоцій до екологодоцільної поведінки. Дошкільне виховання. Київ, 2014. № 11. С. 24–27.
64. Сухомлинский В.В. Экология детства. М.: 2007. 167 с.
65. Тарасенко Г. Екологічна естетика в реалізації наступності дошкільної та початкової освіти / Г.Тарасенко //Дошкільне виховання. 2015. №4. С.2-7.
66. Тарасенко Г.О. Щоб серце відгукнулось на красу: середовищний підхід до організації освітнього процесу. Дошкільне виховання. К.: 2015. № 6. С. 10–15.
67. Тимочко Т.В. Мета і завдання Всеукраїнської екологічної Ліги у галузі екологічної освіти та виховання // Екологічний вісник. 2002. № 1-2. С.11-13.
68. Товкач І. Що є справжнім читанням для дошкільнят? / І. Товкач // Дошкільне виховання . 2015. №11. С. 6 – 9.
69. Токар В. Дивовижне поруч: уроки на природі / В. Токар, З. Кабанник // Дитячий садок. № 36. С. 21 - 25.
70. Трамбак К.С., Шевцова О.А. Екологічне виховання у ДНЗ. Х.: Основа, 2016. 223 с.
71. Трубник І.В. Професійно-екологічна компетентність вихователя дошкільного закладу. Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). 2007. №3. 204 с.
72. Туров М. Творимо добру казку: методика розвитку творчих здібностей шляхом творення нових казок / М.Туров // Бібліотечка вихователя дитячого садка. 2004. № 21.-22. С. 62-63
73. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи. К.: Академвидав, 2006. 1996 с.
74. Чернишова Л. Поміркуймо над казкою / Л.Чернишова // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2012. № 2. С. 30-33.

75. Чернишова, Л. Розвиваємо мовлення малюків : взаємодія з спеціалістами / Л. Чернишова // Вихователь-методист дошкільного заходу. 2011. №8(33), серпень. С.50-55.

76. Ярчук Г. Екологічне виховання: сутність та основні напрями // Вища освіта України. 2008. № 2. С. 91-97.

## ДОДАТКИ

### Додаток 1

#### Анкета для вихователів

#### *«Екологічне виховання дошкільників»*

Шановні колеги! Просимо Вас допомогти нам в роботі, відповівши на наступні запитання. Будь ласка, відповідайте відверто, анкета цілком анонімна.

Дякуємо!

1. Скільки років Ви працюєте з дітьми дошкільного віку?

Відповідь: \_\_\_\_\_

2. Чи вважаєте Ви важливим компонентом екологічне виховання дошкільників?

а) так

б) ні

3. Як Ви вважаєте, що таке «природо-доцільний світогляд»?

4. Чи погоджуєтесь Ви, що позитивне емоційно-ціннісне ставлення старших дошкільників до природи можливо сформувати за допомогою казок природознавчого змісту?

а) так

б) ні

5. Які форми освітнього процесу Ви використовуєте в екологічному вихованні дошкільників?

а) екскурсія

б) прогулянка

в) бесіда за картинками

г) казки природознавчого змісту

6. Скільки казок природознавчого змісту Ви знаєте?

а) 1-5 казок

б) 5-7 казок

в) більше 7

7. Назвіть їх

Відповідь: \_\_\_\_\_

8. Чи використовуєте Ви в своїй практиці казки природознавчого змісту для екологічного виховання старших дошкільників?

а) так

б) ні

9. Чи знаєте Ви що таке «сторітелінг»?

а) так

б) ні

10. Які варіанти сторітелінгу Ви знаєте? Назвіть їх.  
Відповідь: \_\_\_\_\_

## Додаток 2

### Картки до ігрової методики «Я і Світ» Карабаєвої І.І.



Картка 1



Картка 2



Картка 3



Картка 4





14	Максим Ц.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	
15	Валерія Ц.	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	1,48
		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
16	Петро К.	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	1,95
		0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	
17	Лідія Р.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2,28
		0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	
18	Костянтин З.	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	2,28
		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
19	Марія У.	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	1,29
		0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	
20	Ольга Х.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2,11
		0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	
21	Ганна Б.	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	1,96
		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
22	Ольга Б.	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	2,11
		0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	
23	Антон С.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	
24	Дмитро Х.	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	1,63
		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
25	Артем М.	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	1,96
		0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	
26	Віолета О.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2,11
		0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	

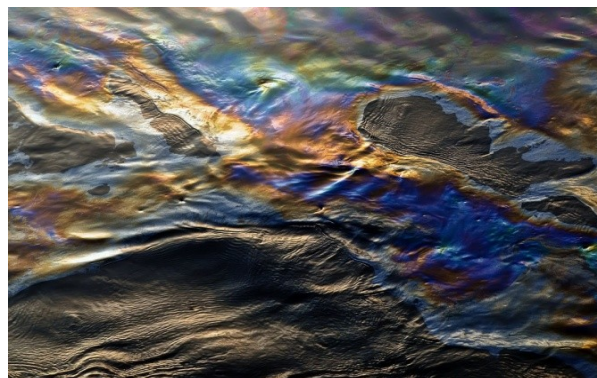
## Додаток 4

### Демонстраційний матеріал до занять Красьвиди України



### Забруднення довкілля





### Екологічні знаки



### Матеріали для дослідів



### Експерименти:

#### «Паперові лілії»

**Мета:** розширити та закріпити знання про властивості паперу. Розвивати бажання дізнаватись щось нове про природу.

**Обладнання:** Миска з водою, паперові квіти.

#### Хід досліду

Виріжіть з паперу квіти з довгими пелюстками. За допомогою олівця закріпіть пелюстки до центру. А тепер опустіть квіти на воду. Буквально пелюстки квітів починають розквітати. Це сталось завдяки чому?

**Відповідь дітей:** – папір намокнув, став важким, ось пелюстки і розкрились.

#### Дослід №2 «Різні рибки»

**Мета:** Розвивати знання про жителів водойм. Закріплювати вміння розрізняти матеріал за властивістю тоне-не тоне.

**Обладнання:** Миска з водою, рибки : паперові, металеві, пластмасові.

#### Хід досліду

Беремо рибки та опускаємо в наш ставок. Що ми бачимо – деякі рибки тонуть, а деякі залишаються на поверхні та плавають. Чому так сталося?

**Відповіді дітей:** Рибки виготовляться з різного матеріалу.

### Дослід №3 «Гарний дощик»

**Мета:** Розширити уявлення дітей про природні явища.

**Обладнання:** Лід, сито, кип`яток.

#### Хід досліду

Налити в ємкість гарячої води. В сито насипати кубиків льоду. Спостерігаємо, що відбувається! – імітація крапель дощу

**Висновок:** лід від теплого повітря поступово тоне.

### Дослід №4 «Сліди»

**Мета:** Закріпити знання про сухий та вологий пісок. Сухий сиплеться, а мокрий липиться і залишаються сліди на ньому.

**Обладнання:** дві ємкості з сухим та мокрим піском.

#### Хід досліду

Спробуйте пересипати пісок сухий, а потім мокрий.

**Висновок:** Сухий сиплеться, а мокрий ні.

Тепер за допомогою пальців рук залишаємо сліди. Спочатку на сухому, а потім на вологому.

**Висновок:** На сухому не видно, а на мокрому видно.

## Додаток 5

### Адаптований варіант карток Проппа



